

Kooperatif Postası

KARINCA

Eylül 2017 Yıl: 84 Sayı: 969 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Eylül 2017 Yıl: 84 Sayı: 969 ISSN: 1300-1450

2017 Eğitim Öğretim Yılı Kutlu Olsun

KARINCA

YIL 84 SAYI 969
Eylül 2017
ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkan Yardımcısı, Anayasa Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Sahibi
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör
Doç. Dr. Hasan YAYLI
Editörler Kurulu
Prof. Dr. Adnan TEPECKİ
Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Doç. Dr. Hasan YAYLI
Doç. Dr. Hâşim ÖZÜDOĞRU
Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Doç. Dr. Muhammed ÇETİN
Doç. Dr. Serdar SAĞLAM
Doç. Dr. Tarhan ÇETİN

Mare ve Yağmuru Adresli (Hüsnü Yeri)
Head Office and Correspondence Address
Ehlibeyt Mahallesi Taşatıcılar Cad. No: 359-10
06020 Beştepe/Çankaya/ANKARA
Tel: 0312/472 99 59 - 472 99 11
Başın Sayısı : 0312/472 97 44
www.kocakur.org.tr
kocakur@gmail.com
atir@kocakur.org.tr

T.C. Ziraat Bankası Çankaya Şubesi
Hesap No: 780708-0003
IBAN: TR45 0001 0019 2507 9013 7800 03
Aloşun Sektörü
Yük. Adres: Beştepe Şiş. T.L. (KÖY Dahi)
Fiyat: 5 TL (KÖY Dahi)

The Subscription Price for the review is (USA Dollars)
24 a year annual including Correspondence including to
the review should be sent to
*Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkan Yardımcısı, Anayasa Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Ehlibeyt Mahallesi Taşatıcılar Cad. No: 359-10
06020 Beştepe/Çankaya/ANKARA
Tel: 0312/472 99 59 - 472 99 11
Başın Sayısı : 0312/472 97 44
www.kocakur.org.tr
kocakur@gmail.com
atir@kocakur.org.tr

Başın Yeri
Yeni Sayın Sayın
Başın Tarihi
13 Ekim 2017

Başın Yeri & Tasarım
Atıfçıyazı Matbaacılık Başın Yeri Sok. no: 111/15/25
Kazım Karabekir Cad. 28/65 Sok. no: 0312/384 44 02. Saldırı/ANKARA
atir@kocakur.org.tr

Kapak Tasarım: Adnan TEPECKİ

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI	1
Mr. BÜLENT ADEMİ BALKANLARIN GELECEĞİ VE TÜRKİYE'NİN BALKANLAR'DAKİ YERİ	3
EMRAH ERDEM HAYATLIKTA İNSAN FAKTÖRÜ VE ANALİZ TEKNİKLERİ	8
ÖZDEM SATIÇI TOPRAK KOOPERATİFLERDE GENEL KURUL TOPLANTI TÜRLERİ	20
MUSTAFA YAVUZ KOOPERATİFLERİN TASFIYE SÜRECİ	24
VEDAT SADIOĞLU LAHANA BİTKİSİ VE LAHANA YETİŞTİRİLCİLİĞİ	31
HASAN YAYLI TÜRKİYEDE GECEKONDU OLGUSUNA DAİR BİR DEĞERLENDİRME	39
MERT CAN ERDOĞAN ON İKİ ADALARIN YUNANİSTAN'A GEÇİŞİNİN TÜRK BASININA YANSIMASI	45

Dergimizde yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasep Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Adnan TEPECKİ
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Doç. Dr. Hâşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Doç. Dr. Cemalrettin AKTEPE
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Kadri ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU DENETİM KURULU

Doç. Dr. Muharem ÇETİN
Yrd. Doç. Dr. Erol DEMİR
Yrd. Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesini
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek olarak teslim edilmesini
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakterleriyle yazılmasını
4. Terüme yazılarda kaynak belirtilmesini
5. Arzıtirma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfa olarak yazılmasını
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayımlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Üret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Değerli kooperatif dostları;

2017 yılının Eylül sayısında yeniden birlikteyiz. Karınca dergisinin 969. Sayıda siz değerli kooperatif dostlarına zengin içerikle desteklediğimiz bir sayı ulaştırmaya çalıştık. Her zamanki gibi hem kooperatifçilik alanından hem de sosyal bilimlerin muhtelif alanlarından toplam sekiz adet yazıyı siz okuyucularımızla buluşturuyoruz.

Bundan sonraki sayılarımızın daha da zengin ve kooperatif dostlarının taleplerine göre şekillenmesi için sizlerin desteğine olan ihtiyacımızı da yineliyorum.

Bülent ADEMİ'nin, “**BALKANLARIN GELECEĞİ VE TÜRKİYE’NİN BALKANLAR’DAKİ YERİ**” isimli yazısı bu ayki ilk yazımız. Yazara göre “*AB’nin kendi içinde yaşadığı krizler, Birliğin geleceğinin sorgulanması ve en büyük sorun olarak İngiltere’nin birlikten ayrılma isteği AB’nin Balkanlar’ı ilk başlarda ikinci plana itmesiyle ortada bir boşluk oluşturmuştur. Rusya’nın bu boşluğu değerlendirme çabaları başarısız olmuştur. Rusya’nın yaşadığı ekonomik kriz, Batı tarafından uygulanan yaptırımlar ve en önemlisi de başucundaki Ukrayna sorunu Rusya’nın bu bölgelere kazanım vaat edecek yatırımlar uygulamasında engel olmaktadır. Rusya Balkanlar’a sadece döşemeye çalıştığı doğalgaz boru hatlarıyla egemen olmaya çalışmaktadır. Fakat bu Balkanlar’da yaşayanlara bir gelecek sunmaktan uzak olduğu için yetersiz kalmaktadır. AB yaşadığı krizlere rağmen hala Balkan insanının tek gelecek umudu olarak kalmaya devam etmektedir. Oluşan boşluğu Türkiye’nin –sınırlı gücü olmasına rağmen en iyi şekilde doldurduğu görülmektedir.*”

Bu ayki ikinci yazımız “**HAVACILIKTA İNSAN FAKTÖRÜ VE ANALİZ TEKNİKLERİ**” isimli yazı. **Emrah ERDEM** bu yazısında; havacılık sektöründeki insan faktörlü tehdit/hataların tespit edilmesi ve tespit edilenlerin hangi yöntemlerle değerlendirileceği veya analiz edileceği konusunda bilgi vermektedir. Yazar çalışmasında; havacılıkta insan faktörlerini irdeleyerek, sonuç odaklı analiz tekniklerinden havacılık sektöründe güncel olarak kullanılanlara yer vermektedir. Erdem çalışmasını şu önerilerle tamamlamaktadır:

“Havacılık sektörü teknoloji ve küreselleşmeye bağlı olarak hızlı biçimde değişmektedir. Bu sektördeki uçak, teçhizat, teşkilat, kurum kültürü ve en önemlisi insanda bu değişim hızına ayak uydurmak durumundadır.

Bu değişimi aşamalı olarak yaparken oluşabilecek tehditler gözden kaçırılmamalıdır. Havacılık sektörün yapı taşı ve merkezinde “**insan**” vardır.

Bu sebeple insan faktörlü tehditlerin ve hataların tespiti, teşhisi, önlenmesi, değerlendirilmesi ve geri bildirim ile tehditlerinin bertaraf edilmesi oluşabilecek sonuçlar açısından çok önemlidir.

Bu tehdit ve hataların yönetilmesi için **Dirty Dozen**, Altı Sigma Metodolijisi, İnsan Faktörü Risk Yönetimi Modeli, Ekip Kaynak Yönetimi, Bakım Kaynak Yönetimi, SHELL Modeli ve SWOT Analizi teknikleri kullanılabilir. Bu teknikler kullanılarak yapılan analizler, pahalı ve birçok risk barındıran havacılık çalışmalarındaki kök problemlerin çözülmesini sağlamada yararlı olacağı ve havacılık

emniyetine önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.”

Özdem SATICI TOPRAK’ın “**KOOPERATİFLERDE GENEL KURUL TOPLANTI TÜRLERİ**” isimli yazısı bu ayki üçüncü yazı olarak dergimizde yer almaktadır. Sayın **SATICI TOPRAK** yazısında kooperatiflerin genel kurul toplantılarının türlerini yasal altyapısı ile ortaya koymaktadır. Yazarın şu tespitleri kooperatif ortakları açısından önemlidir: Genel kurul toplantıları, ortakların temel haklarını kullanabilmelerine vesile olan toplantılardır. Bu toplantılar vasıtasıyla aynı zamanda kooperatif yöneticileri yaptıkları faaliyetler hakkında ortaklara bilgi vermekte ve dolayısıyla, kooperatiflerin geçmiş ve gelecek dönem çalışmaları hakkında önemli görüşmeler müzakere edilmektedir. Bu nedenle yasal düzenlemede kooperatiflerin yılda bir defa hesap döneminin bitimini takiben altı ay içinde olağan toplantılarını icra etmeleri zorunluluğu getirilmiş, genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yöneticiler için cezai sorumluluk öngörülmüştür.

Dağılıma sebebinin ortaya çıkması ile başlayan ve kooperatifin ticaret sicilinden silinerek tüzel kişiliğinin ortadan kalkması ile tamamlanan bir süreci ifade eden Tasfiye konusu bu ayki dergimizde sayın **Mustafa YAVUZ** tarafından “**KOOPERATİFLERİN TASFİYE SÜRECİ**” isimli yazıda ele alınmıştır. Bu ayki dördüncü yazımız olan sayın **YAVUZ**’un yazısında Kooperatiflerin tasfiye süreci detaylı ve sistematik olarak incelenmiştir.

Vedat SADİOĞLU’nun “**LAHANA BİTKİSİ ve LAHANA YETİŞTİRİCİLİĞİ**” başlıklı yazısında yazar Türk mutfağının önemli sebzelerinden olan ve Türk çiftçisinin de ürün portföyünde önemli bir yer tutan lahana bitkisinin yetiştirilme koşullarını bütün ayrıntıları ile ele almaktadır.

Hasan YAYLI “**TÜRKİYEDE GECEKONU OLGUSUNA DAİR BİR DEĞERLENDİRME**” isimli yazısında ise Türk kentleşmesinin kronik sorunlarından biri olan gecekonu olgusunu kavramsal çerçevede ele almakta ve gecekonu sonucu ortaya çıkan sorunlara kısaca değinmektedir.

Bu ayki dergimizin son yazısı ise **Mert Can ERDOĞAN**’ın “**ON İKİ ADALARIN YUNANİSTAN’A GEÇİŞİNİN TÜRK BASININA YANSIMASI**” isimli yazı. Yazar bu yazısında Oniki Adalar’ın Yunanistan’a geçiş sürecini anlattıktan sonra bu sürecin basında yer alma biçimini aktarmaktadır.

969. Sayımızın sizlere ulaşmasında emeği geçen başta yazarlarımız olmak üzere tüm paydaşlarımıza teşekkür ediyor, 2017-2018 eğitim-öğretim yılının tüm eğitim camiamıza ve öğrencilerimize başarılar getirmesini diliyorum.

BALKANLARIN GELECEĞİ VE TÜRKİYE'NİN BALKANLAR'DAKİ YERİ

*Mr. Bülent ADEMİ**

Balkanlar her ne kadar Dünyanın gündemine girmese de bu bölge her zaman Dünyayı şekillendirecek olayların yaşandığı yer olmuştur.

Birinci Dünya Savaşının bu bölgede patlak vermesi bunun bir örneğidir. Türkiye'nin Balkanlar'daki varlığı hiç olmadığı kadar hissedilmektedir.

Fakat, son günlerdeki gelişmeler özellikle de Ortadoğu ülkelerindeki çatışmaların etkisi Balkanları ister istemez ikinci plana itmektedir.

Türkiye bölgedeki gücünü artırmaya başlamasıyla birlikte kendi etki alanını da genişletmiştir.

Böylelikle çember büyüdükçe strateji alanları genişlemeye başlamış ve aynı zamanda tarihsel bir geçmişi olan Balkanlarla ilgilenmesi de zaruri bir hal almıştır.

Balkanlar ilk bakışta her ne kadar önemsiz bir bölge olarak görünse de içindeki sorunlar bölge dışındaki yerleri de etkilemektedir. DEAŞ gibi bir terör örgütüne Balkanlar'dan bugüne kadar yaklaşık olarak dokuzyüz[1] kişinin katılmış olması bunu ispatlamaktadır.

Yapılan bazı araştırmalara göre günümüzde Balkanlar'da yirmiye yakın aktif terörist hücre bulunmaktadır. Bir hücrenin bir ya da birden fazla kişiden oluşabildiği düşünülmektedir.[2]

Osmanlı dönemi sonrası Balkanlar hem iç karışıklıkların ve çatışmaların hem de büyük devletlerin strateji savaşlarının gerçekleştirdiği bir bölge olmuştur. Bölge halkı kimi zaman ciddi baskılara maruz kalmış kimi zaman da sürgüne zorlanmıştır.

Osmanlı'nın eksikliği bölge halkı tarafından günden güne daha çok hissedilmesiyle birlikte son zamanlarda bölge liderleri tarafından da bu dile getirilmeye başlanmıştır.

Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov bir konuşmasında bunu şu sözlerle dile getirmektedir, "Orta Doğu'da, Kafkaslar'da ve Balkanlar'da karşılıklı saygı felsefesi vardır.

Bu kadar farklı dinlere ve dillere sahip insanlar bu sebeple yüzlerce yıl bir arada yaşadılar. Batılıların ortaya attığı hoşgörü anlayışından çok daha kutsal, ulvi ve üst bir anlayıştır.

O yüzden bu bölgelerde Hristiyanlar, Müslümanlar ve Museviler yüzyıllar boyunca karşılıklı saygı içerisinde yaşamıştır. Osmanlı döneminde bunun adına millet sistemi denilmiştir".[3]

* *Makedonya/Gostivar*

Türkiye'nin son yıllarda Balkanlar'a olan ilgisi tüm kesimler tarafından hoş karşılanmadığı gibi, karşıt görüşlere sahip kişilerin bunu daha sesli dile getirmelerine ve Türkiye karşıtı söylemlerin artmasına neden olmuştur.

Türkiye şimdi uluslararası ve bölgesel aşamada kendi jeo-politik ve ekonomik gücüne dayanan bağımsız bir güç olarak ortaya çıkmıştır.

Bölgede uygulanmaya başlanan bağımsız pro aktif siyaset, aynı zamanda neo-imparatorluk ve neo-Osmancılığın ihtiraslarının potansiyel artışına karşı şüphe ve tepkilerle karşılanmasına neden olmuştur.[4] Türkiye'nin bölgeye olan ilgisi ciddi anlamda tartışılmaya başlanmıştır.

Aslında süreç iyi yönetilirse bu Türkiye'nin lehine olabilir. Fakat bölge her zaman olduğu gibi yine diken üstündedir. Bu yüzden Batı Balkanlar'daki[5] iç karışıklıklar Türkiye'nin siyaset alanını daraltmaktadır.

Çünkü, Türkiye Balkanlar'da barışın kalıcı olması için uğraşmaktadır.

Oysa ki bölgede çıkabilecek herhangi bir sorun çok çabuk alevlenmesiyle birlikte etnik ve dini bir çatışmayla sonuçlanabileceği tarihsel olaylarla kanıtlanmıştır.

Bu da haliyle Türkiye'nin taraf tutmasına neden olacağı için işine yaramamaktadır.

Bölgedeki ülkelerden bir kaçı ve karşılaştıkları sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kosova; bağımsızlığını yeni kazanmış, ekonomik ve toplumsal bir felaketin eşiğindedir. Ülkedeki işsizlik oranı 50'leri bulmaktadır. Özellikle hükümet ve muhalefetin ciddi çatışma içine girmesi hem AB yolunda hem de Sırbistan'la olan ilişkileri etkilemektedir.

Sırbistan; toplumsal krizin derinleşmesi aşırı milliyetçiliğin yükselmesine neden olmaktadır. Brüksel, Moskova'nın Sırbistan üzerindeki etkisinden kaygıyla söz etmektedir.

Ülkedeki ekonomik kriz derinleştikçe aşırı milliyetçiliği etkilemekte, aşırı milliyetçilik de AB çizgisinden uzaklaşıp Rusya'nın güdümüne girmeye itmektedir.

Bosna Hersek; bugün yaygın şekilde 'batık devlet' olarak biliniyor. Yoksulluk, suç ve yolsuzluk büyük oranda artış göstermiştir. Ülkenin etnik grup arasındaki çatışma ülkenin geleceğini olumsuz etkilemektedir.

Makedonya; Economist, kısa süre önce şunları yazdı: ***“Normal zamanlarda, dünya Makedonya'yı ve onun dörtte biri etnik Arnavut olan halkını görmezden gelme eğiliminde olur. Ancak dünya, artık Makedonya'yı görmezden gelmiyor. Batılı politikacılar Üsküp'e koşuyor, Rusya uyarılar yayınlıyor ve Sırbistan gazeteleri savaşın yaklaştığını ilan ediyor. Uzman Veton Latifi, 'Jeopolitik ilgi, Balkanlar'a geri dönüyor' diye yakınıyor.”***[6]

Her ne kadar Balkanlar'da barış hakim gibi görünse de, burdaki halkların yeniden bir savaşla karşı karşıya kalmaları her zaman ihtimaller arasındadır.

Özellikle de Avrupa'nın ilk başlarda genişleme politikalarını askıya almasıyla bu olasılık daha çok artmıştır.

Bu sürecin böyle devam etmesi özellikle Rusya'nın AB'den geriye kalan boş alanı doldurmaya çalışmasıyla sonuçlanmıştır. Timothy Less tarafından 2016 yılında New Statesman'da yayınlanan ***“Yeni Balkan Savaşları”*** adlı makalede bu konuyla ilgili çarpıcı bir analizde bulunmaktadır.

“Rusya Balkanlar'da kendi ekonomik çıkarlarını gözetlemekle beraber NATO'nun genişlemesine karşı da çalışmaktadır.

Rusya ola ki batı tarafından Ukrayna'da köşeye sıkıştırılırsa Balkanlar'da sadece Bosna'daki

Sırpıları bağımsızlık için kışkırtması bile bölgesel bir krizin oluşmasını tetikleyebilir.

Bunu takiben bir domino etkisi görülebilir. Republika Srpska'nın ayrılışı '**Sırbistan**'ın sınırları sorusunu gündeme getirir ve Kosova'daki Sırpıları da kendilerini ülkelerindeki Arnavut nüfustan tamamen ayırmaya teşvik eder.

Bu durum da benzer şekilde Kosova'ya bitişik ve kuşatılmış bir halde yaşayan Sırbistan'daki Arnavut azınlığı Belgrad'dan ayırma konusunda kışkırtır. Ardından Makedonya'daki Arnavutlar da Slav yurttaşlarından ayrılmaya çalışır ve "**Büyük Arnavutluk**"un yaratılmasının fitilini ateşler.

Bu sırada Bosnalı Hırvatlar ise kendi bölgelerini Hırvatistan'a dahil etmek isteyecektir. Karadağ halkının büyük bir kısmı da genişlemiş bir Sırp devletiyle yakın ilişkilerde bulunmayı talep edecektir.

Batı, şiddetin başlangıcını önlemek için bunların herhangi birini tanımayı kuşkusuz ki reddedecektir, ama eldeki gerçekleri anlamak için de alim olmak gerekmez.".[7]

Böyle bir senaryonun oluşma ihtimali kısa vadede mümkün gözükme de, söz konusu Balkanlar olunca uzun vadede bakıldığında oluşması ihtimaller dahilindedir.

Türkiye'nin bu senaryoda nasıl bir tavır takınacağı en çok merak edilen konular arasındadır. Türkiye Balkanlar'da son on yılda hep yumuşak güç kullanmayı seçmiştir.

Fakat söz konusu böyle bir senaryonun oluşması yıllardan beri Balkanlar'da kurmaya çalıştığı iletişim kanallarının, Balkan ülkeleri arasında köprü görevinin ve Balkanların güvenliğinin yıkılmasına neden olacaktır.

Türkiye Rusya'yla Ortadoğu'da, özellikle de Suriye'de kazanılan işbirliğini Balkanlar'da da devam ettirmeye çalışmaktadır.

Türk Akımı Projesinin[8] yeniden gündeme gelmesi belki de Türkiye'yi buna itmektedir. Çünkü Türk Akımı projesine bazı Balkan ülkelerinin de dahil edilmesi düşünülmektedir.

Güney Akımı Projesinin iptalinden sonra Türk Akım Projesine start verilmesi bu projenin hayata geçmesini istemeyen güçlerin güzergah için düşünülen bu ülkeleri karıştırması bunu ispatlar niteliktedir. Makedonya'nın şehirlerinden olan Kumanovo'da yaşanan Kumanovo olayları[9] buna örnektir. Türkiye hem Türk Akımı Projesinin devamı için hem de Rusya'nın Balkanlar'da etkili olduğu ülkelerle işbirliği içine girebilmek için Rusya'yla anlaşmaya çalışmaktadır.

Fakat Balkanlar'da yeni savaşların yaşanması Türkiye'yle Rusya'yı ister istemez karşı karşıya getirecektir. Bosna'daki Sırpıların kışkırtılması ve yeni bağımsızlık arayışları için yeni bir savaşın çıkması halinde Türkiye'nin Boşnakları destekleyeceği aşikardır.

Türkiye Balkanlar'da toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini vurgulamaktadır. Erdoğan'ın Arnavut kanalına yaptığı son açıklamalarda Büyük Arnavutluk'la ilgili her ne kadar bu düşünceye karşı olduklarını[10] belirtse de, Sırpıların yeni savaşları tetiklemesiyle oluşacak olan kargaşada Arnavutlara açıktan destek vermesi beklenmektedir.

Bu da yeniden Türkiye'yi Balkanlar'da Ruslarla karşı karşıya getirecektir. Böyle bir denklemin oluşma ihtimalini her defasında öngören Ankara, doğal olarak önlemlerini almaktadır. Hatta önlem almakla kalmayıp bu ihtimali ortadan kaldıracak adımlar atmaktadır.

Ruslar'ın Balkanlar'da merkez üssü olarak görülen Sırbistan gibi bir ülkede Türkiye yatırımlarına hız vermiştir. Sadece Bankacılık alanında Sırbistan'da günümüzde 25 Halkbank şubesi[11] bulunmaktadır. Atılan adımlar sadece yatırımlarla sınırlı değildir.

En önemli adım 2009 yılında Türkiye'nin inisiyatifiyle Türkiye-Bosna Hersek-Sırbistan arasında üçlü zirve[12] oluşturma girişimlerinde atılmıştır.

Bazen çalışmalar sekteye uğrasa da üçlü zirve hem Türkiye'ye hem de Balkanların güvenliği için büyük bir başarı olarak görülmüştür.

AB, Balkanlar'da genişlemeyi askıya almasıyla birlikte oluşan boşluğun diğer güçler tarafından doldurulmaya başladığını görmüş ve önlemler almaya başlamıştır.

Batı Balkan ülkelerine önce vize liberalizasyonu devreye konmuş ondan sonra NATO'ya üyeliklerine başlanmıştır.

Son olarak Balkanlar'ın en küçük ülkesi olan Karadağ'ın NATO'ya üye olması bunu destekler niteliktedir.

Karadağ'ın NATO'ya katılmasına karşı çıkan Rusya iddialara göre bir darbe düzenlemiş[13] fakat başarılı olamamıştır.

NATO'ya katılımların Karadağ'la sınırlı olmayacağı, Karadağ'ı çok yakın zamanda diğer ülkelerin de takip edeceği görülmektedir.

Karadağ'da istediğini alamayan Rusya'nın bu gidişle diğer ülkelerden de eli boş dönmesi kuvvetle muhtemeldir.

Merkez üssü olan Sırbistan'da bile yeni seçilen Başbakan'ın Avrupa'ya yakın olması bu ihtimali güçlendirmektedir.

Kendisiyle yapılan bir röportajda Sırbistan Başbakanı Brnabiç AB ya da Rusya arasında bir seçim yapmaları gerektiği takdirde AB'yi seçeceklerini[14] söylemiştir. Makedonya'da da durum diğer yerlerden farksızdır.

On yıldan fazla iktidarı elinde tutan Rus yanlıları Avrupa'nın muhalefeti desteklemesiyle hükümeti kuramamış, yıllardır muhalefette olan Sosyal Demokratlar Avrupa'nın desteğiyle göreve gelmişlerdir. Rusya'yla benzer şekilde Türkiye de Makedonya'da istediğini alamamıştır.

Eski iktidar partisiyle yakın ilişkilerde bulunan Türkiye'nin yeni hükümetle aynı bağları kurması zaman alacaktır. Her ortamda Türkiye'nin desteğini alan Makedonya elbette ki Türkiye'ye ihtiyacı vardır.

Fakat bir seçim yapmaya itilmesi halinde Makedonya'daki yeni hükümetin Avrupa'yı seçeceği ortadadır. AB'nin bir durgunluk evresine girdiği ve dağılmaya başlayacağı teorileri her ne kadar daha sık dile getirilmeye başlansa da AB'nin Balkanlar'daki küçük ülkeleri üye yapmak gibi bir güce sahip olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Böyle stratejik bir hamlenin daha önce Bulgaristan'da denendiğini de varsayarsak oluşacak olan durumun kimi etkileyeceği ortadadır.

AB'nin Türkiye'nin Balkanlar'daki etkisini kırmak için yetersiz kalması halinde böyle bir seçeneği de kullanacağı göz ardı edilmemelidir.

Öyle ki son günlerde Avusturya Dışişleri Bakanı Sebastian Kruz'un yaptığı açıklamalar bunun sinyalini vermiştir. Kruz'un Türkiye'yi ve Suudi Arabistan'ı hedef alarak Ankara'nın ve Riyad'ın Balkanlar'daki nüfuz arayışını kırmak için AB'nin daha aktif rol alması gerektiğini, Türkiye'nin ve Rusya'nın bölgeden uzak tutulabilmesi için de Batı Balkan ülkelerinin AB'ye yaklaşırma sürecinin daha hızlı çalıştırılması gerektiğini vurgulamıştır. [15]

AB'nin kendi içinde yaşadığı krizler, Birliğin geleceğinin sorgulanması ve en büyük sorun olarak İngiltere'nin birlikten ayrılma isteği AB'nin Balkanlar'ı ilk başlarda ikinci plana itmesiyle ortada bir boşluk oluşturmuştur. Rusya'nın bu boşluğu değerlendirme çabaları başarısız olmuştur. Rusya'nın yaşadığı ekonomik kriz, Batı tarafından uygulanan yaptırımlar ve en önemlisi de başucundaki

Ukrayna sorunu Rusya'nın bu bölgelere kazanım vaat edecek yatırımlar uygulamasında engel olmaktadır. Rusya Balkanlar'a sadece döşemeye çalıştığı doğalgaz boru hatlarıyla egemen olmaya çalışmaktadır. Fakat bu Balkanlar'da yaşayanlara bir gelecek sunmaktan uzak olduğu için yetersiz kalmaktadır. AB yaşadığı krizlere rağmen hala Balkan insanının tek gelecek umudu olarak kalmaya devam etmektedir. Oluşan boşluğu Türkiye'nin –sınırlı gücü olmasına rağmen en iyi şekilde doldurduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. İnternet: ISIL Recruits Balkans. (2016). Web: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/01/isil-recruits-balkans-160112081705099.html>
2. İnternet: Balkans Terrorist hreats. (2015). Web: <http://cepa.org/index/?id=daa172021eb0b28d756615925486f129>
3. İnternet: İvanov: "Osmanlı arken 'millet sistemi' içinde beraber yaşıyorduk". (2017). Web: <http://timebalkan.com/ivanov-osmanli-varken-millet-sistemi-icinde-beraber-yasiyorduk/>
4. Somun, Hajrudin, (2011), Turkish Foreign Policy in the Balkans and "Neo-Ottomanism": A Personal Account, Insight Turkey, Vol. 13, No. 3, pp. 33-41.
5. İnternet: The Western Balkans, (2017). Web: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuld=FTU_6.5.2.html
6. İnternet: Threat of War Increases in the Western Balkans, (2017). Web: <https://www.wsws.org/en/articles/2017/03/13/wart-m13.html>
7. İnternet: The Next Balkan Wars, (2016). Web: <http://www.newstatesman.com/world/2016/06/next-balkan-wars>
8. İnternet: TürkAkım Projesi, (2015). Web: <http://turkstream.info/tr/project/>
9. İnternet: Macedonia blames Kosovans for deadly Clashes, (2015). Web: <http://www.bbc.com/news/world-europe-32680904>
10. İnternet: Erdogan Ne Top Story, (2017). Web: <http://top-channel.tv/lajme/artikull.php?id=357816>
11. Web: <http://www.halkbank.rs/halkbank-a-d-beograd.nspix>
12. İnternet: Balkan Ülkeleri İle İlişkiler, (2009). Web: http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa
13. İnternet: Montenegro finds itself at heart of tensions with Russia as it joins Nato, (2017). Web: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/25/montenegro-tensions-russia-joins-nato-member>
14. İnternet: Brnabić: Ako bude primorana, Srbija će birati EU, a ne Rusiju, (2017). Web: <http://www.blic.rs/vesti/politika/brnabic-ako-bude-primorana-srbija-ce-birati-eu-a-ne-rusiju/n5rblds>
15. İnternet: "Bring W. Balkans into EU to keep Turkey and Russia at bay", (2017). Web: http://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2017&mm=08&dd=22&nav_id=102125

HAVACILIKTA İNSAN FAKTÖRÜ VE ANALİZ TEKNİKLERİ

*Emrah ERDEM**

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada havacılık sektörünün gelişim ve değişim süreci hızla devam etmektedir. Değişen ve gelişen teknolojik gelişmeler, iç ve dış çevre koşulları, ortaya çıkan karmaşık sorunlar “*insan*”a stratejik önem vermeyi zorunlu kılmaktadır.

Havacılık sektörü gibi emniyetin ön planda olduğu sektörlerde, insan faktörü ön plana çıkmaktadır. Hava aracı kaza ve olaylarının yaklaşık %80’ni insan faktörüdür¹.

Bu bağlamda insan faktörlü hataların belirli yöntem/teknikler kullanılarak analiz edilmesi ve sonuçlarının uygulamaya yansıtılması; hava aracı kaza/kırımını, yaralanma/ölüm, zaman kaybı ve maddi kayıpları azaltarak veya yok ederek, organizasyon ve personel üzerinde pozitif yönlü katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; havacılık sektöründeki insan faktörlü tehdit/hataların tespit edilmesi ve tespit edilenlerin hangi yöntemlerle değerlendirileceği veya analiz edileceği konusunda bilgi vermektir.

Bu çalışmada; havacılıkta insan faktörleri irdelenerek, sonuç odaklı analiz tekniklerinden havacılık sektöründe güncel olarak kullanılanlara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Havacılık, insan faktörü, analiz teknikleri.

1. İnsan Faktörü

İnsan faktörü, ilgi alanı “*insan*” olduğu için, en fazla sorunlarla karşılaşılan konudur.

Bunun çeşitli nedenleri olmasına rağmen en önemli sebep problemi inkar ve görmezlikten gelmektedir¹. Havacılık emniyet yönetiminde sık kullanılan modeller insan faktörü ile çalışanların tutum ve davranışlarını havacılık kazalarının temeline oturtmuştur.

Havacılık sektöründe çok yaygın kullanılan bir söz olan “*Havacılık tarihi kanla yazılmıştır*” sözü, havacılık kural ve uygulamalarının daha önce gerçekleşmiş kaza ve kırımlardan yola çıkılarak oluşturulduğunu ifade etmektedir.

Bugüne dek yapılan çalışmalar, kazaların büyük ölçüde insan faktörüne bağlı olduğunu göstermiştir.

* *Kamu Yönetimi Uzmanı, emrherdm@hotmail.com*

Havacılık kazalarının merkezinde insan bulunmaktadır^{III}. Niçin yorgunluk, stres ve memnuniyet gibi insan koşulları havacılıkta bu kadar önemlidir? Bu koşullar başkalarıyla birlikte insan faktörlerini oluşturur. İnsan faktörleri pek çok havacılık kazasına doğrudan sebep olmuştur.

Bakım hatalarının %80'ni insan faktörlerindedir. İnsan faktörleri doğru bir şekilde tespit edilmez ise personel yaralanmasına, gereksiz zaman kaybına ve hatta kazalara sebep olup, geri dönülemez sonuçlara sebep olacaktır.

Bu sebeple insan faktörlerinin analiz edilerek tespit edilmesi önemlidir. İnsan faktör bilimi veya teknolojileri psikoloji, mühendislik, endüstriyel tasarım, istatistik ve yöneylem araştırmasının katkılarıyla oluşan çok yönlü disiplin alanıdır.

Bu sebeple İş performansını ve havacılık bakımını etkileyen insan faktörlerinin listesi geniştir. İnsan hatalarını kontrol etmek ve sınırlandırmak için, önce nasıl meydana geldiğini anlamalıyız. Hata sebepleri farklıdır, faklı şartlarda hatanın aynı türlerinin sonuçları da farklıdır.

Bazı hatalar dikkat eksikliğinden ve ihmalkarlıktan dolayı olabilir, diğerleri donanımın hatalı tasarımından veya kişinin normal tepkisinden meydana gelebilir. Kişinin normal tepkisi tekrar edebilir olduğu için tahmin edilip ona göre önlem alınabilir.

Her insan aynı kapasiteye, farkındalığa, dayanıklılığa ve sınırlara sahip^{IV} olmadığı için kapsamlı ve detaylı insan faktörü değerlendirmesi yapılması havacılık sektörü için hayati bir meseledir.

Şekil 1. İnsan Faktörleri

Hava Aracı Bakımını Etkileyen İnsan Faktörleri

Bilgi Değişimi ve İletişim: İletişim, hava aracı bakımında en önemli insan faktör sorunudur.

Bakım yöneticileri, bakım ekibi, sevk merkezi ve pilot arasında iletişim olmazsa, emniyet standartlarını devam ettirmek imkansız olacaktır.

Bakım alanında, hava aracının uçuşa hazır tutulmasında; kayıtların tutulması, kullanılması, benimsenmesi, iletilmesi ve oluşturulmasını zorunlu kılan devasa bilgi seviyesi vardır.

Bu bilgilerin zamanında, doğru olarak ilgili kişiye iletilmesi oluşabilecek bir hatanın önlenmesinde çok önemlidir.

Eğitim: Uçak bakım teknisyenleri için eğitim metotları dünyanın farklı bölgelerinde değişkenlik göstermesine rağmen, birçok ülkede eğitim merkezlerinde yaygın olarak kısa dönemli eğitim (2 yıl) verilir.

Eğitim, kompleks ileri teknoloji teçhizatların bakımı ve hata tespitinde çok önemlidir. Bakım başlamadan önce hızlı bir şekilde bilgi tazeleme veya son anda eğitim sağlamak, bakımın hatasız yapılmasında sayısız avantaj sağlar.

Eğitim, hava aracı personelinin kontrolü altında olmalı, planlanabilmeli ve personelin takdir yetkisinde tekrar edilmesine olanak sağlayabilmelidir.

Uçak Bakım Teknisyeni: Hava araçlarının artan karmaşıklığından dolayı, bakım faaliyeti zamanla daha fazla kritik işlev görmektedir. Bu sebeple uçak bakım teknisyeni uygun nitelikte seçilmeli ve gelişen teknolojiye uyum sağlaması için tedbirler alınmalıdır.

Tesisler ve Çalışma Alanı: Bakımda insan hatalarını anlamak için, uçak bakım teknisyenlerinin çalışma alanı ve sorumluluklarını anlamak gereklidir. Çalışma alanı, teknisyenin performansı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilir. Hava aracı bakım işi için konforlu hangarlar ve iyi aydınlatma gibi ideal iş koşullarına sahip olmak arzulandıkça, bu tesislerin inşaa maliyeti ve idamesinin zor olmasından dolayı gerçekleştirilememektedir.

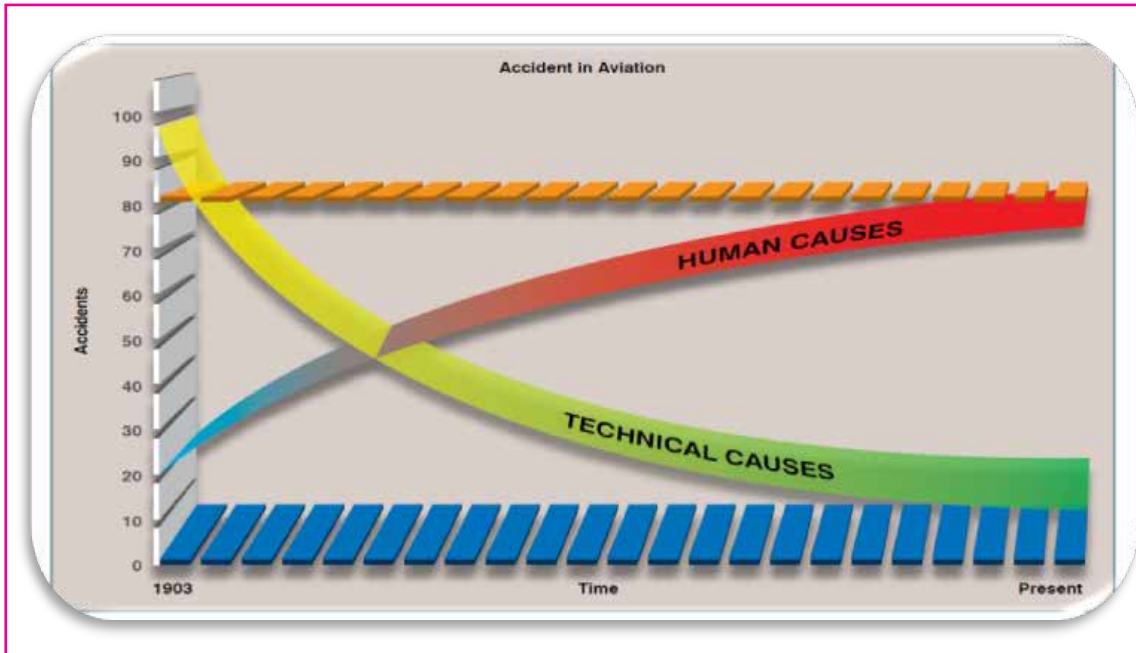
Sonuç olarak; pek çok hava aracı bakımı, olumsuz hava şartlarında gece dışarı çalışması dahil ideal koşulların altında gerçekleştirilmektedir.

Bunlardan en dikkat çekicileri, yetersiz aydınlatma, gürültü ve zehirli bileşenlerdir. Hava aracı bakımında en önemli parametrelerden biri aydınlatmadır.

Yetersiz aydınlatma; tamir, kontrol ve arıza tespitinde önemli eksiklik olarak tanımlanır. Gürültü, iletişime engel olmakla birlikte sağlık problemlerine de sebep olabilir.

Personel hava aracı komposit bileşenlerindeki zehirli bileşenlerden nasıl korunacağı hakkında eğitilmeli ve gözlük, eldiven gibi koruyucu teçhizatlarla desteklenmelidir ^v.

Şekil 2. Havacılıkta kaza oranlarında insan faktörlü-tekniik sebepler

Havacılık sektöründeki şirketlerin insan faktörleri araştırma ve bulguları:

Havacılık sektöründe çalışan bakım personelinin sık yaptığı hatalar:

⇒ Teknik doküman kullanmaya ihtiyacım yok, bu işi yüzlerce kez yaptım.

⇒ Bu paneli çekmeye gerek yok, bağlantının bol yağlı olduğunu son baktığımda kontrol etmişim.

⇒ 25 yıldır uçak teknisyeniyim; ne yapmam gerektiğini biliyorum^{VI}.

Bu şekilde olan tutumların değiştirilerek, teknik dökümanları esas alan bir organizasyon kültürünün oluşturulması insan faktörlü hatalarının en alt seviyeye indirilmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Teknik başarısızlıktan ziyade İnsan hataları günümüz havacılık emniyetini ters bir şekilde etkileyecek potansiyele sahiptir.

Anket yapılan kişilerin düşüncesine göre, bakımda insan faktörlerini daha iyi yönetmeye odaklanılması gereken ana sebepler olarak; personel tutumu %85.39 ve eğitim etkinliği %66.29 olarak listelenmiştir^{VII}.

Tablo 1. İnsan faktörünün sonuçları etkileme yüzdeleri

Muhtemel Sonuçların Emniyetli Vuku Bulması için Kök Sebepler		
S/N	Sonuçlar	Yüzde
1	Personel Tutumu	85.39
2	Eğitim Etkinliği	66.29
3	Liderlik	42.69
4	Organizasyon Kültürü	24.71
5	İşlemler (Processes)	16.85
6	Bilgi Yönetimi	11.23

Kaynak: Human Factors in Aircraft Maintenance and Inspection (CAP 718)

Boeing Ticari Uçak Şirketi 220 resmi kazayı analiz ettikten sonra 3 önemli sebep bulmuştur^{VIII}.

⇒ Uçuş ekibinin prosedürlere bağlı olmaması (70/220)

⇒ Bakım ve kontrol hataları (34/220)

⇒ Tasarım hataları (33/220)

İngiliz Kraliyet Sivil Havacılık Otoritesi (UK CAA) sıklıkla tekrarlayan bakım uyumsuzluklarının listesini yayınladı^{IX}.

Bu listeye göre;

⇒ Meydana gelen başlıca bakım problemleri: Elektrik kablo parçalarının yanlış takılması (karşılıklı bağlantılar dahil),

⇒ Uçakta bırakılan gevşek objeler,

⇒ Yetersiz yağlama,

⇒ Uçak kapaklarının, giriş panellerinin ve kaplamaların emniyetlenmemesi,

⇒ İniş takımı yer kitleme piminin, kalkıştan önce çıkarılmaması olarak sayılabilir.

2. Analiz Teknikleri

Hava aracı kazaları ve olayları araştırmalarında insan faktörlerinin ne kadar önemli olduğu bilincine ulaşmak günümüzde zorunlu bir durum haline gelmiştir.

İnsan faktör uygulamalarının ana amacı, hava aracı kazalarına sebep olma potansiyeline sahip hataların nedenini anlamaktır^x.

Bu sebeple, literatürde havacılık sektöründe insan faktörlü hataların azaltılması veya yok edilmesi için en çok başvurulan tekniklerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

2.1. Dirty Dozen

1980'lerin sonlarında 1990'lerin başlarında meydana gelen bakımla ilişkili havacılık kaza ve olaylarının geniş sayısından dolayı, etkili ve emniyetli bir şekilde çalışmak için bakım hatalarına sebep olabilen 12 faktör Kanadalı Gordon Dupont tarafından tanımlandı. **“Dirty Dozen”** olarak bilinen bu 12 faktör havacılık bakımında insan faktörlü hataların azaltılması ve yok edilmesi için havacılık endüstrisi tarafından benimsendi.

Dirty Dozen, insan faktörlü hataların belirtilerinin nasıl tanınacağını ve nasıl kaçınılacağını bilmek için önemlidir. Kaza ve hatalara sebep olabilen bireysel faktörler, iş grupları ve organizasyon arasındaki etkileşimi anlamak, gelecekte etkin bir şekilde bu hata ve kazaları engellemek ve yönetmek için önemlidir^{xi}. Havacılık endüstrisi, bakım personeli olmaksızın faaliyet gösteremez, fakat bakımda insan hataları havacılık emniyeti için önemli tehdittir.

Havacılık hatalarına sebep olabilen 12 en yaygın insan hatası aşağıda sunulmuştur.

Bunlar; iletişim eksikliği, bilgi eksikliği, rehavet, takım çalışması eksikliği, dikkat dağılması, yorgunluk, kaynak eksikliği, baskı, farkındalık eksikliği, kararlılık eksikliği, stres ve normlardır.

2.2. Altı Sigma Metodolijisi

Altı Sigma metodu, 2000'li yıllarda önce Motorola ve ardından General Electric ile dünyada tanınmıştır^{xii}. Bu metot, şirket süreç ve ürünlerinin iç ve dış denetimlerinden kaynaklanan insan hatalarını yok etmek ve bilgiyi değerlendirmek için sonuç odaklı çalıştırılır.

Altı Sigma ; bir organizasyon için pozitif kültür değişimidir, organizasyonun tüm seviyelerinin anlaşılmasıdır, hedeflenmemiş süreçlerin değişimidir, hata azaltma boyunca gizli faktörleri göz önüne çıkartma ve tanımlası ana odağıdır. Çalışmanın ilk bölümünde, Altı Sigma kavramının anlamı ve tanımlamalarına yer verilmiştir. İkinci bölümde, Altı Sigma organizasyonundaki roller ve sorumluluklar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, Altı Sigma iyileştirme modeli DMAIC Tanımlama (Define), Ölçüm (Measure), Analiz (Analyse), İyileştirme (Improve) ve Kontrol (Control) açıklanmıştır. DMAIC olarak adlandırılan Altı Sigma iyileştirme planının ilk adımı olan tanımlama aşaması, potansiyel problemi tanımlamak ve bu problemin müşteri tatminine, paydaşlara, çalışanlara ve karlılığa etkisini belirlemek amacıyla yapılır. Bu aşamada, kritik müşteri istekleri, proje amaç ve hedefleri, ekibin rolleri ve sorumlulukları, süreç haritası ve performans kriterleri tanımlanır^{xiii}. 6 Sigma Konsepti, insan hatalarından dolayı gerçekleşen problemlerin kök sebeplerini tanımlamak için kullanılır^{xiv}.

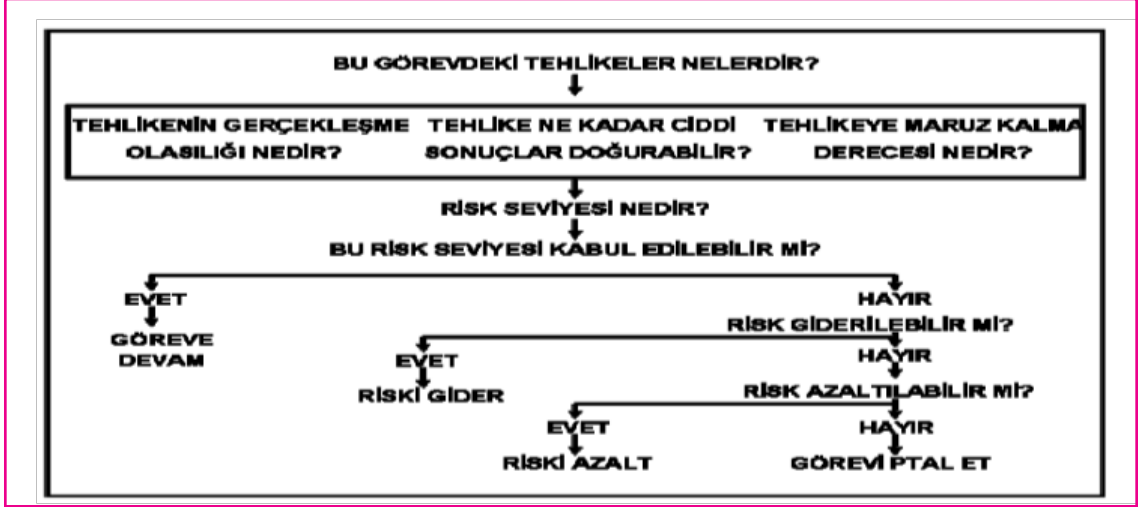
Bu metodolojiyi kullanırken ANOVA istatistik yöntemi kullanılabilir.

2.3. İnsan Faktörü Risk Yönetimi (HFRM) Modeli

Risk yönetimi, kurumun hedeflerine ulaşmasını engelleyecek risklerin ve fırsatların belirlenerek, risklerin değerlendirilmesi ve yönetilmesi sürecidir^{xv}.

Şekil 3. Risk değerlendirme tablosu

Organizasyonlarda yöneticiler, insan kaynağı ve risk yönetimi ilkelerinin kombinasyonunu uygulamak için etkili bir çerçeve sağlarlar. Model, insan performansını ve kapasite sınırlamalarını yönetmek için bir sistem yaklaşımı kullanmaktadır.

İnsan Faktörleri'ne yönelik bir sistem yaklaşımı, insanların daha geniş sistemin bir parçası olduğunun farkındadır.

Amaç, kullanıcıların, ekipmanların ve çalışma ortamının uygun, optimum, güvenli ve etkin kullanım ve performans için eşleştirildiği, tamamen entegre sistemler geliştirmektir.

Hızlı değişimle karşı karşıya olan kuruluşlar, insanları yönetmek için daha odaklı ve tutarlı yaklaşımlar geliştirmelidir.

Havacılık organizasyonlarında bu modelin kullanılması; insan riskinin (herhangi bir risk gibi) tehdit yaratma potansiyeline sahip olduğu alanların belirlenmesini, analiz edilmesine ve haritalama işlemlerinin sürekli olmasına imkan sağlar^{xvi}.

Böylece, insan faktörlü tüm işlerin tüm seviyelerinin takip edilmesi ve riskli görülen aşamaların yeniden gözden geçirilerek değerlendirilmesine olanak verir.

2.4. Ekip Kaynak Yönetimi

1951 yılında ABD Hava Kuvvetlerinde, 1948 ile 1951 yılları arasında meydana gelen 7518 uçak kaza ve olayı incelenerek yapılan analiz sonucunda zayıf organizasyonlar, personel hataları ve zayıf takım çalışmasının uçak kazalarının temel nedeni olduğu ve insan ögesinin etkili takım çalışması ile birleştirilmesi ile kaza oranlarının düşürülebileceğine ulaşılmıştır.

Daha sonra 1978'den birkaç ay sonra United Airlines ve Tenerife kazası araştırmaları, insan hatalarıyla başa çıkmak için eğitimin yenilikçi formunun oluşmasına yol açmıştır^{xvii}.

Başlangıçta Kokpit Kaynak Yönetimi olarak sürdürülen eğitim, hava aracında çalışan tüm ekibe genişletilmiştir ve böylece Ekip Kaynak Yönetimi oluşmuştur^{xviii}.

EKY, bir uçuş görevinin emniyetini ve etkinliğini artırmak için maksimum ekip koordinesi ve en uygun risk yönetimi ile hataları asgariye indirecek önlemlerin alınması, diğer bir ifade ile insan hatası faktörünü daha iyi anlayarak ekip performansını geliştirmeyi ve uçak kaza ve olaylarını önlemeye hedefler^{xix}.

EKY eğitimi, kriz durumlarından kaçınmak ve bir krizle başa çıkmak için tüm takımın yetkinliklerini geliştirmek amacıyla tasarlanmıştır.

Aslında, insan hatalarını belirlemeye, tanımlamaya ve kaçınmaya yardım etme için oluşturulan üç aşamalı bir eğitimidir.

- ⇒ İnsan faktörlü kavramların gerekliliklerini iletme için başlangıç farkındalık eğitimi,
- ⇒ Tüm personel için gerçekçi ortamda geri besleme ve alıştırımlar^{xx}
- ⇒ Düzenli aralıklarla tazeleme eğitimidir.

Şekil 4. Ekip kaynak yönetimi döngüsü

Temel olarak EKY şu konuların başarısına katkı sağlamaktadır^{xxi}

- ⇒ Hedeflerin başarılması
- ⇒ Kaynakların korunması
- ⇒ Eğitimde etkinlik
- ⇒ Etkin yönetim
- ⇒ Hataların fark edilmesi
- ⇒ Organizasyon kültürü

Pek çok kazaya uçak sistemlerindeki onarılamaz ya da giderilemez arızalar değil, insanların hareketleri, tepkileri ve kararları sebep olmuştur.

NASA'nın yapmış olduğu bir araştırmaya göre, insan kaynaklı kazaların çoğu, ekip olarak verilen zayıf kararlar, etkin olmayan bir iletişim, yetersiz liderlik yönetimi, yetersiz planlama ve kaynak yönetimi ile ilişkili olmuştur.

2.5. Bakım Kaynak Yönetimi (BKY)

Havacılıkta bakım faaliyetleri, çaba gerektiren karmaşık bir çalışmadır.

Başarısı iletişim ve takım çalışmasına bağlıdır. Havacılık bakım çalışmaları, bireysel eylemlerden ziyade iletişim içinde ve bütünleşmiş olarak işlev gören ekipler olduğu zaman en başarılı duruma gelir.

BKY, uçuş hattı çalışmalarında emniyet, etkinlik ve iletişimi geliştirmek için bir süreçtir.

Etkinlik, insan hatalarının azaltılması aracılığıyla ölçülür ve birim koordinasyonunu ile performansı geliştirir. Emniyet, pozitif tutum geliştirerek bir organizasyonun emniyet kültürünü değiştirmek için kullanılır.

Böyle tutumlar organizasyon içinde güçlendirildiği zaman daha iyi performansa ve emniyet kültürünün benimsenmesine sebep olabilir.

Emniyet; uçuş güvenliği, güvenilirlik, yer kaza olayları ve yaralanmalar aracılığıyla ölçülür.

BKY, uçuş hattı personelinin takımları arasında ve takım üyeleri arasında bilginin değişimi ve koordinasyonunu artırarak emniyeti geliştirir.

Tipik BKY eğitim programı aşağıdaki bileşenler ile oluşturulur;

- ⇒ Bir sistem olarak bakım çalışmalarını anlama,
- ⇒ Temel insan faktörlerini anlama ve tanımlama,
- ⇒ İnsan hatalarına sebep olan nedenleri tanıma,
- ⇒ Durum farkındalığı,
- ⇒ Karar Alma: Liderlik,
- ⇒ Kararlılık (kritik zamanlar süresince nasıl etkili bir şekilde konuşulacak),
- ⇒ Eş düzeyde iş performans geri besleme teknikleri,
- ⇒ Stres yönetimi ve yorgunluk,
- ⇒ Koordinasyon ve planlama,
- ⇒ Takım çalışması ve çatışmaların çözümü,
- ⇒ İletişim (yazılı ve sözlü),
- ⇒ Normlar.

Her organizasyon farklı BKY eğitim programı tasarlaması ve uygulamasına rağmen, havacılık endüstrisinde ortak olan 5 unsurunu tanımlayabiliriz.

- ⇒ Üst yönetimin desteği,
- ⇒ Ortak yöneticiler ve denetçiler için eğitim,
- ⇒ Devamlı iletişim ve geri besleme
- ⇒ Sistem denetimi,
- ⇒ Tam katılım.

BKY değerlendirme süreci boyunca, BKY programının etkisini izlemek için zaman alan çoklu önlemlere bakmak ve kültürel değişimin başarısını takip etmek önemlidir.

Değerlendirme araçları içinde davranışsal gözlem, analiz, değerlendirme göstergeleri, ünite ve organizasyon performans ölçütleri kullanılabilir ^{xxii}.

2.6. SHELL Modeli

Oluşturulan modelin merkezinde kritik olduğu kadar esnek de olan “*insan*” vardır. İnsan performans olarak önemli değişiklikler göstermeye eğilimlidir ve genel terimlerle ifade edilebilen pek çok limitlere sahiptir.

Modelin ağırlık merkezinde “*insan*” bulunmaktadır ve merkezdeki bu insanın bir uygunsuzluğu insan hatası kaynağı olabilmektedir.

Uyumun elde edilebilmesi için merkezdeki elemanın karakteristiklerinin anlaşılması esastır. İnsan faktörlerinin kavramsal modeli **SHELL**'in en önemli unsuru insan olup, en önemli faktörü ise, insan ile diğer unsurlar arasındaki etkileşimdir.

İnsan faktörlerini daha iyi anlamak için, “**SHELL**” teorik modelinin yardımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu modelin ismi aşağıda sunulan bileşenlerden gelir.

- ⇒ Software - Yazılım (prosedür, sembol)
- ⇒ Hardware - Donanım (makine, uçak)
- ⇒ Environment- Çevre
- ⇒ Liveware- Personel (İnsan)

Şekil 5. SHELL Modeli

Bu model öğretici değere sahiptir ve insan faktörlerini daha iyi anlamamızı kolaylaştırmayı amaçlar.

İnsan - Personel (Liveware): Bu modelin merkezi insandır. En hassas ve esnek sistem bileşenidir. Tüm diğer bileşenler, bu bileşene adapte olmalıdır.

İnsan-Donanım (Liveware-Hardware): İnsan-makine sistemi hakkında konuşurken en sık düşünülen ara yüzdür. Çalışmaları; pilotlar için kokpit gösterge ve kontrol düğmelerinin veya operatör ve bakım mühendisleri için makine ve aletlerin tasarımını en uygun hale getirme amacını taşımaktadır.

İnsan-Yazılım (Liveware-software): Bu ara yüz insan, prosedürler, çeklistler, semboji, eğitim müfredatı, uçak el kitapları ve bilgisayar yazılımı hakkındadır.

İnsan-Çevre (Liveware-environment): Başlangıçta ilk adım, insanın çevreye uyum sağlamasıdır (uçuş tulumu, kask, oksijen maskesi).

İnsan-İnsan (Liveware-Liveware): Bu ara yüz insan ilişkileri hakkındadır. Geleneksel olarak eğitim, alıştırma ve performans değerlendirmesi her bir kişi için bireysel olarak yapılır. Takım çalışması, karşılıklı ilişkiler, takım üyeleri arasındaki işbirliği, yönetici ilişkileri, çalışma ortamı ve organizasyon iklimi ile ilgilidir ^{xxiii}.

Bu modelin bileşenleri, havacılıkta insan faktörlerinin tespiti, teşhisi, önlenmesi ve değerlendirmesine imkan verir.

2.7. SWOT Analizi

SWOT analizi; incelenen kuruluşun, tekniğin, sürecin veya durumun güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri saptamakta kullanılan bir tekniktir. SWOT, aşağıda verilen İngilizce kelimelerin baş harflerinden oluşturulmuş bir kısaltmadır.

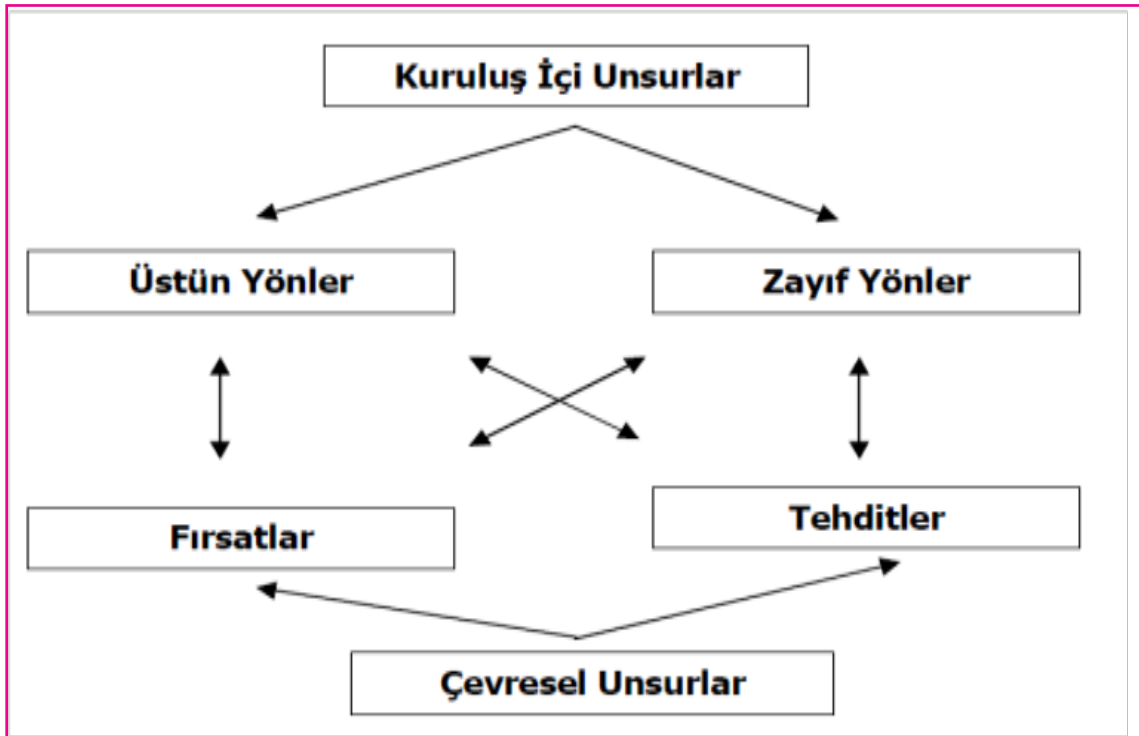
S: Strength (Organizasyonun güçlü/üstün olduğu yönler)

W: Weakness (Organizasyonun güçsüz/zayıf olduğu yönler)

O: Opportunity (Organizasyonun sahip olduğu ve dış çevreden kaynaklanan fırsatlar)

T: Threat (Organizasyonun karşı karşıya bulunduğu tehdit ve tehlikeler)

Şekil 4. SWOT Analizi değerlendirme çerçevesi

SWOT analizinin elemanlarından olan güçlü yönler; organizasyonları diğerlerinden ayıran, endüstride nispi avantaj sağlayan özelliklerdir.

Zayıf yönler; organizasyonların rakiplerine göre daha az verimli olduğu yönleri ve faaliyetleri vurgulamaktadır.

Fırsatlar; çevrenin organizasyonlara sunduğu ve amaçlarını başarıyla gerçekleştirebilmesi için gerekli elverişli herhangi bir durumu; tehditler ise organizasyonların amaçlarını gerçekleştirmesini zorlaştıran veya imkânsız hale getiren durumları ifade etmektedir.

Bu analizin en önemli yönü, organizasyonun hem iç, hem de dış durum değerlendirmesine imkân tanınmasıdır.

Organizasyonel başarı için organizasyon yapısının, çalışanların durumunun, çevre ve çalışma ortamının, teknoloji yapısının, organizasyon kültürünün, performans göstergelerinin, bilgi yönetim sisteminin vb. tüm unsurların dikkate alınması gerekmektedir.

SWOT analizi, sistem anlayışı bakış açısıyla, işletmenin belirtilen bu yönlerini bütünsel bir değerlendirmeye imkân tanımaktadır^{xxv}. Sistemin tümden ele alınması havacılık faaliyetlerinde İnsan faktörlü hataların tamamının tespit edilerek, hatalara sebep olan etmenlerin birbiri ile ilişkilerinin ölçülmesine olanak sağlayacak ve analiz sonuçlarının doğruluk oranını arttıracaktır.

SONUÇ

Havacılık sektörü teknoloji ve küreselleşmeye bağlı olarak hızlı biçimde değişmektedir. Bu sektördeki uçak, teçhizat, teşkilat, kurum kültürü ve en önemlisi insanda bu değişim hızına ayak uydurmak durumdadır. Bu değişimi aşamalı olarak yaparken oluşabilecek tehditler gözden kaçırılmamalıdır. Havacılık sektörün yapı taşı ve merkezinde **“insan”** vardır.

Bu sebeple insan faktörlü tehditlerin ve hataların tespiti, teşhisi, önlenmesi, değerlendirilmesi ve geri bildirim ile tehditlerinin bertaraf edilmesi oluşabilecek sonuçlar açısından çok önemlidir.

Bu tehdit ve hataların yönetilmesi için Dirty Dozen, Altı Sigma Metodolijisi, İnsan Faktörü Risk Yönetimi Modeli, Ekip Kaynak Yönetimi, Bakım Kaynak Yönetimi, **SHELL** Modeli ve SWOT Analizi teknikleri kullanılabilir.

Bu teknikler kullanılarak yapılan analizler, pahalı ve birçok risk barındıran havacılık çalışmalarındaki kök problemlerin çözülmesini sağlamada yararlı olacağı ve havacılık emniyetine önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmada sunulan havacılık sektöründe insan faktörlü tehditlerin dışında çevresel tehditler (**kötü hava koşulları, havaalanı durumu, arazi, trafik**) ve operasyonel tehditler (**iş stresi, uçak arızası, bakım hataları, yer hizmetleri hataları, kabin olayları, personel planlama hataları**)^{xxvi} detaylı ele alınması gereken konular olduğu için başka çalışmada ele alınmasının uygun olacağı kanısındayım.

Son Notlar

i) Byrd, J., Human Factors In Aircraft Maintenance, Director of Aviation, Rome, Georgia, coose valley technical colege aviation. <http://www.gwbaa.com/resources/documents/standdown-byrd.pdf> Erişim: 29.09.2017

ii) Terzioğlu, M., (2007), Uçak Kazalarının Nedeni Olarak İnsan Hatalarını Azaltmada Ekip Kaynak Yönetimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

iii) Uyar, T., (2013), Türk İş Havacılığı Sektörü Teknisyenlerinde İş Tatmini, İşletme Araştırmaları Dergisi, 258-288.

- iv) https://www.faa.gov/regulations_policies/handbooks_manuals/aircraft/media/AMT_Handbook_Addendum_Human_Factors.pdf Erişim:24.09.2017
- v) Human Factors in Aircraft Maintenance and Inspection, (2002), cap 718, Civil Aviation Authority <http://158.132.155.107/posh97/private/aviation-safety/CAP718.pdf> Erişim:24.09.2017
- vi) Byrd, J., Adı geçen makale.<http://www.gwbaa.com/resources/documents/standdown-byrd.pdf> Erişim: 29.09.2017
- vii) Suhas H Begur ve J Ashok Babu, (2016), Human Factors in Aircraft Maintenance, International Advanced Research Journal in Science,Engineering andTechnology Vol. 3,Issue 3,
- viii) Suhas H Begur ve J Ashok Babu. Adı geçen makale.
- ix) Suhas H Begur ve J Ashok Babu. Adı geçen makale.
- x) Dumitru, L. M. ve Boşcoianu, M., (2015), Human Factors Contribution to Aviation Safety, International Conference of Scientific.
- xi) Byrd, J., Adı geçen makale.
- xii) Özveri O., Çakır, E. (2012), Yalın Altı Sigma ve Bir Uygulama, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi (C.XIV, S II), Afyon.
- xiii) Özveri O., Çakır, E. (2012) Adı geçen makale.
- xiv) Ertekin, A., (2007), Human Factors in Aircraft Maintenance, İstanbul Technical University, İnstitute Of Science And Technology Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- xv) Erdem, E.,(2014), Kurumsal Risk Yönetiminde Çalışanların Risk Algısı: Bir Kalkınma Ajansı Örneğinde, Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- xvi) Yılmaz, A.K., Yazgan, E. ve Bal. H.T., (2017), Havacılıkta İnsan Kaynakları Yönetimi ve Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, 8th International Advanced Technologies Symposium (IATS'17), Elazığ.
- xvii) Robertson, M.,Meintanance Research Management. <http://libraryonline.erau.edu/online-full-text/human-factors-in-aviation-maintenance/guide/chapter16.pdf> Erişim: 24.09.2017.
- xviii) Wiener, E. Kanki, B. & Helmreich, R., (1993). Cockpit Resource Management, San Diego.
- xix) Terzioğlu, M., (2007), Adı geçen makale.
- xx) Federal Aviation Administration (1992). Crew Resource Management: An Introductory Handbook (DOT/FAA/RD-92-26). Washington, DC.
- xxi) Terzioğlu, M., (2007), Adı geçen makale.
- xxii) Robertson, M., Adı geçen makale.
- xxiii) Dumitru, L. M. ve Boşcoianu, M., (2015), Adı geçen makale.
- xxiv) Eren, E., (2005), İşletmelerde stratejik yönetim ve işletme Politikası, Der Yayınları.
- xxv) King, R. K., (2003), Enhancing Swot Analysis Using Triz And The Bipolar Conflict Graph: a case study on the Microsoft Corporation, California. Aktarılan : Demirtaş Ö., (2013), Havacılık Endüstrisinde Stratejik Yönetim: Swot Analizi İle Durum Değerlendirmesi, NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Nevşehir.
- xxvi) Banks, L. (2011), Threat &Error Management (TEM) SafeSkies Presentation, section head human section head, human factors 27 Aug 2011, civil aviation safety authorityhttps://www.casa.gov.au/sites/g/files/net351/f/_assets/main/lib100030/banks-tem.pdf Erişim: 24.09.2017.

KOOPERATİFLERDE GENEL KURUL TOPLANTI TÜRLERİ

Özdem SATICI TOPRAK*

I - GİRİŞ

Ülkemizde faaliyet gösteren kooperatiflerin işleyişi ile ilgili temel yasa 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'dur.

Bu kuruluşlarda ortaklar bilgi edinme, seçme/seçilme, kooperatifin faaliyetleri ile ilgili önemli konularda karar verme, yöneticileri ibra edip etmeme gibi haklarını genel kurul toplantıları vasıtasıyla kullanırlar.

Bu bakımdan yasada kooperatiflerin her yıl en az bir defa genel kurul toplantısı yapması zorunlu kılınmış, hatta bu yükümlülüğü yerine getirmeyen kooperatif yöneticileri için cezai sorumluluk öngörülmüştür. Ancak bu zorunluluk sadece olağan genel kurul toplantıları için getirilmiş olup, diğer toplantı türleri için böyle bir sorumluluk öngörülmemiştir.

II - KURULUŞ GENEL KURUL TOPLANTISI

Kooperatiflerin kuruluşu için kurucu en az yedi gerçek veya tüzel kişinin hazırlayacakları ana sözleşmeyi imzalaması, imzaların notere tasdik ettirilmesi, noterce onaylı ana sözleşme ile ilgili Bakanlığa veya il müdürlüklerine başvurarak kuruluş izni alması ve ana sözleşmenin ticaret sicil müdürlüğüne tescil ve ilan ettirilmesi suretiyle kurulmakta¹ ve ticaret siciline tescil işlemi ile tüzel kişilik kazanmaktadır. (**KK Md.7**)

Kuruluşu takiben yapılan genel kurul toplantısı da kuruluş genel kurul toplantısı olarak nitelendirilmektedir.

Bu toplantılarda çoğunlukla, kooperatif yönetim ve denetim kurulu üyelerinin seçimi, bunların yetkilendirilmesi, varsa kurucuların yaptıkları kuruluş masraflarının ödenip ödenmeyeceği, kooperatifin ilerleyen dönemlerde yapacağı faaliyetler gibi konularda kararlar alınmaktadır.

Kooperatifler Kanunu'nda kuruluş genel kurul toplantısının yapılma zamanı ile ilgili bir zorunluluk bulunmamakta, tarım kredi kooperatifleri ana sözleşmelerinde ise kuruluş işlemlerinin tamamlanmasını takiben bölge birliği yönetim kurulunun çağrısı üzerine genel kurulun bir ay içinde toplanacağı belirtilmiştir.²

***Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

1) <http://koop.gtb.gov.tr/bilgi-bankasi>

2) http://www.tarimkredi.org.tr/files/Tarim_Kredi__Kooperatifleri__Anasozlesmesi.pdf

III - OLAĞAN VE OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL TOPLANTILARI

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nda yer alan toplantı türleri olağan ve olağanüstü genel kurul toplantılarıdır.

Olağan toplantının sayısı ve zamanı anılan yasa ile belirlenmiş ve belirtilen şekilde yapılmaması halinde kooperatif yöneticileri için cezai sorumluluk öngörülmüştür.

Buna göre olağan genel kurul toplantısının her hesap devresi sonundan itibaren altı ay içinde ve yılda bir defa yapılması gerekmekte, genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumlulukları doğmaktadır. **(KK Md.45/1 Ek:2/2)**

Yasada bu toplantının her kooperatifin hesap devresine göre farklılıklar göstereceğinden hareketle, olağan toplantının yılın belli bir ayına kadar icra edilmesi gibi bir zorunluluk getirilmemiştir.

Zira, çoğunlukla kooperatiflerde hesap yılı³ olarak 1 Ocak-31 Aralık dönemi kullanılmakla birlikte, özellikle tarım satış kooperatifleri gibi bazı kooperatiflerde 1 Ağustos-31 Temmuz gibi farklı hesap dönemleri esas alınmaktadır.

Dolayısıyla, kooperatiflerin olağan genel kurul toplantılarını ifa etme yükümlülükleri de kullandıkları hesap dönemine göre şekillenecek, buna göre 1 Ocak-31 Aralık dönemini kullanan kooperatiflerde olağan genel kurul toplantısının Haziran ayı sonuna; 1 Ağustos-31 Temmuz dönemini kullanan kooperatiflerde ise Ocak ayı sonuna kadar olağan genel kurul toplantısının icra edilmesi gerekecektir.

Olağan toplantı zamanını belirleyen faktörlerden biri hesap dönemi olmakla birlikte, bu hususta kooperatifin üst birliğe ortak olup olmaması gibi başkaca unsurlar da rol oynamaktadır.

Buna göre örneğin, tarım satış kooperatifi birliğe ortak ise olağan toplantının hesap döneminin bitiminden itibaren dört ay içinde ve her halükarda birlik genel kurul toplantısından önce icra edilmesi gerekmekte⁴, aynı şekilde esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin de nisan ayı sonuna kadar yapılması icap etmektedir.⁵

Tarım kredi kooperatiflerinde ise olağan genel kurul toplantılarının dört yılda bir yapılması yeterli olup⁶, benzer bir değişiklik 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu için de getirilmiştir. **(1581 sayılı TKKK Md.4, KK Md.45/1)** 2017 yılında yapılan değişikliğe göre, usul ve esasları ilgili Bakanlıkça⁷ yapılacak düzenlemede gösterilmek üzere; kooperatif üst kuruluşlarına ortak olunması ve genel kurul toplantısının gündemine konuyla ilgili madde konulması şartıyla olağan genel kurul toplantıları en fazla üç hesap dönemini kapsayacak ekinde ve birleştirilerek yapılabilecektir. **(KK Md.45/1)**

Yapılan bu değişiklikle her yıl olağan genel kurul toplantısını yapmakta zorlanan kooperatiflerde iki veya azami üç yılın olağan genel kurul toplantısını birleştirerek yapma imkanı getirilmiştir.

3) Vergi Usul Kanunu'nun 174. Maddesine göre, hesap dönemi normal olarak takvim yılı olmakla birlikte, takvim yılı dönemi faaliyet ve muamelelerinin mahiyetine uygun bulunmayanlar için, bunların müracaatı üzerine Maliye Bakanlığı 12 şer aylık özel hesap dönemleri belli edebilmektedir.

4) <http://koop.gtb.gov.tr/data>

5) <http://koop.gtb.gov.tr/data>

6) http://www.tarimkredi.org.tr/files/Tarim_Kredi_Kooperatifleri_Anasozlesmesi.pdf

7) Tarımsal amaçlı kooperatifler ile tarım kredi kooperatiflerinin kuruluş ve denetimleri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, yapı kooperatiflerinin kuruluş ve denetimleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bu kooperatiflerin haricindeki kooperatif ve üst kuruluşlarının kuruluş ve denetimleri Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

Düzenleme en fazla üç hesap dönemine ait genel kurul toplantılarının birleştirilmesine cevaz verdiğiinden, olağan toplantıların dört yılda bir yapılması mümkün olmayacak, ayrıca düzenlemede belirtilen şartlara uygun olarak üç yılda bir olağan genel kurul toplantısı icra edilmesi halinde olağan genel kurulu yılda bir defa yapmamaları nedeniyle kooperatif yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumluluklarına gidilemeyecektir.

Diğer taraftan, Kooperatifler Kanunu'nun genel kurulun olağan toplantıya çağrılmaması halinde yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumluluklarına gidilmesi gerektiğini düzenleyen Ek 2/2. Maddesinin anayasaya aykırı olduğu ve bu nedenle iptali amacıyla Yahyalı Sulh Ceza Mahkemesi ile Adıyaman 2. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 2013 ve 2014 yıllarında Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuş, yapılan başvuruda söz konusu cezai düzenlemenin anayasaya aykırı olması nedeniyle iptal edilmesi talep edilmiş, ancak yüksek mahkeme tarafından bu talep uygun görülmeyerek reddedilmiştir.⁸

Kooperatiflerde yapılan genel kurul toplantılarından bir diğeri de olağanüstü genel kurul toplantılarıdır.

Adından da anlaşılacağı üzere bu tür toplantıların yapılması kooperatifler için zorunluluk teşkil etmemekte ve her kooperatifin ihtiyaç duyması halinde yapılabilmektedir. **(KK Md.45/1)**

Dolayısıyla yasal düzenlemede olağanüstü genel kurul toplantısının zamanı ve sayısı ile ilgili bir sınırlamaya yer verilmemiştir.

Olağan genel kurul toplantılarında ibra, bilançonun kabulü, tahmini bütçenin görüşülmesi, görev süresi dolan yönetici ve denetçilerin seçimi, ortaklarca yapılacak ödentilerin belirlenmesi gibi maddelerin görüşülmesi gerektiği halde, olağanüstü genel kurul toplantılarının gündemi ile ilgili olarak böyle bir kısıtlama da söz konusu değildir.

IV - ÇAĞRISIZ GENEL KURUL İLE TASFİYE HALİNDE İKEN YAPILAN GENEL KURUL TOPLANTILARI

Özellikle az ortaklı kooperatifler için Kooperatifler Kanunu'nda yer verilen kolaylıklardan biri olan çağrısız genel kurulda toplantının sadece çağrı ile ilgili şekil şartları atlanmakta ve çağrı olmaksızın ortaklar toplanarak karar alabilmektedir. **(KK Md.47)**

Buna göre, Kooperatifin bütün ortakları toplantıda hazır bulunduğu sürece ve bir itiraz olmadığı takdirde genel kurul toplantılarına dair olan diğer hükümler saklı kalmak şartıyla toplantıya çağrı hakkındaki hükümlere uyulmamış olsa dahi kararlar alınabilecektir.

Bu toplantının icra edilebilmesi için tüm ortakların toplantıya şahsen iştirak etmeleri zorunlu olmayıp ortağın temsilci vasıtasıyla da iştiraki mümkündür.

Ancak çağrısız genel kurulda diğer genel kurul toplantılarında olduğu gibi Bakanlık temsilcisinin katılımının sağlanması, alınan kararların katılan ortaklarca veya ortakların oy birliği ile seçecekleri temsilciler tarafından imzalanması, toplantı yeter ve karar sayılarının gözetilmesi, toplantı bitiminde tescil ve ilan işlemlerinin usulünce yerine getirilmesi gerekmektedir.

Kooperatiflerin tasfiye sürecinde yaptıkları genel kurul toplantıları, diğer genel kurul toplantılarından bazı farklı esaslara tabidir.

8) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140912-10.pdf>

Zira ana sözleşmede özel bir nisap belirlenmemiş ise tasfiye halindeki kooperatiflerin genel kurul toplantılarında belirli bir nisap aranmayacak ve kararlar oy çokluğu ile verilecektir. (KK Md. 81/4) Ancak, burada kastedilen toplantı karar nisabı olup, tasfiye halindeki kooperatiflerde genel kurul toplantılarının icra edilebilmesi için toplantı yeter sayısının sağlanması gerekecektir.

Tasfiye halindeki kooperatiflerde olağan genel kurul toplantısının hesap döneminin bitiminden itibaren altı ay içinde yapılmasının yasal zorunluluk olup olmadığı hususunda Kanunda bir açıklama bulunmamaktadır.

Ancak bu hususta mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapılan uygulamalarda, tasfiye halindeki kooperatiflerde olağan genel kurul toplantısının hesap devresi bitiminden itibaren altı ay içinde yapılması yönünde bir zorunluluk aranmadığı, ancak toplantının yılda bir defa icra edilmesinin şart kılındığı görülmektedir.⁹

V - SONUÇ

Genel kurul toplantıları, ortakların temel haklarını kullanabilmelerine vesile olan toplantılardır.

Bu toplantılar vasıtasıyla aynı zamanda kooperatif yöneticileri yaptıkları faaliyetler hakkında ortaklara bilgi vermekte ve dolayısıyla, kooperatiflerin geçmiş ve gelecek dönem çalışmaları hakkında önemli görüşmeler müzakere edilmektedir.

Bu nedenle yasal düzenlemede kooperatiflerin yılda bir defa hesap döneminin bitimini takiben altı ay içinde olağan toplantılarını icra etmeleri zorunluluğu getirilmiş, genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yöneticiler için cezai sorumluluk öngörülmüştür.

Kooperatiflerde olağan genel kurul toplantılarının haricinde yeni kurulan kooperatifler için kuruluş genel kurul toplantısı ile ihtiyaca göre olağanüstü genel kurul toplantısı icra edilmesi mümkün olup, bu genel kurul toplantıları için zaman ve sayı sınırlaması bulunmamaktadır.

Tasfiye halinde olan kooperatiflerde de genel kurul toplantısı yapılması icap etmekle birlikte, uygulamada genel kurulu hesap döneminin bitiminden itibaren altı ay içinde yapmayan tasfiye halindeki kooperatiflerde yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumluluğuna gidilmediği görülmektedir.

9) <http://www.csb.gov.tr/iller/isparta/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=5598>

KOOPERATİFLERİN TASFİYE SÜRECİ

*Mustafa YAVUZ**

1. GİRİŞ

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu¹ (KoopK) uyarınca dağılan (*sona eren*) kooperatifler kural olarak tasfiyeye girerler.

Tasfiye, dağılma sebebinin ortaya çıkması ile başlayan ve kooperatifin ticaret sicilinden silinerek tüzel kişiliğinin ortadan kalkması ile tamamlanan bir süreci ifade etmektedir. Tasfiye işlemleri tasfiye memurları tarafından yerine getirilir.

Bu süreçte kooperatifin alacakları tahsil edilir, tüm aktifleri nakde çevrilir, borçları da ödendikten sonra geriye bir bakiye kalırsa, kalan net malvarlığı ortaklara dağıtılır.

Akabinde ise kooperatifin ticaret unvanı ticaret sicilinden terkin edilir ve böylece tasfiye süreci tamamlanır.²

KoopK'da kooperatiflerin tasfiyesiyle ilgili hükümler yer almakla birlikte, söz konusu hükümler tasfiyenin yapılabilmesi ve tamamlanabilmesi için yeterli değildir.

Bu durumda, anılan Kanununun 98. maddesinde³ yapılan atıf dolayısıyla, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun⁴ (TTK) anonim şirketlerin tasfiyesini düzenleyen hükümlerine müracaat etmek gerekir.

O halde, kooperatiflerin ticaret sicilinden terkin olabilmesi için tasfiye işlemlerinin KoopK ve TTK'da öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde tamamlanması şarttır.

İşte bu çalışmada, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde kooperatiflerin tasfiye süreci detaylı ve sistematik olarak ele alınmıştır.

2. KOOPERATİFLERİN TASFİYE SÜRECİ

Tasfiyenin amacı, malvarlığının paraya çevrilmesi, kooperatif alacaklarının tahsil edilmesi, borçlarının ödenmesi ve kaldıysa tasfiye artığının ortaklara dağıtılarak kooperatifin ticaret sicilinden silinmesidir.

Tasfiyeye girilmesiyle kooperatifin, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacı, yerini tasfiye gayesine bırakır.

***Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2) Sami Karahan, Hamdi Pınar, Şirketler Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2012, s.722.

3) Kooperatifler Kanununun 98. maddesi, "Bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki anonim şirketlere ait hükümler uygulanır." şeklindedir.

4) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tasfiye hâlindeki kooperatif, ortaklarıyla olan ilişkileri de dâhil, tasfiye sonuna kadar tüzel kişiliğini korur ve ticaret unvanını **“tasfiye hâlinde”** ibaresi eklenmiş olarak kullanır.

Bu hâlde organlarının yetkileri tasfiye amacıyla sınırlıdır. Ancak tasfiye hali, kooperatif organlarının hak ve fiil ehliyetini değiştirmez.

Dolayısıyla tasfiye halindeki bir kooperatif, kural olarak bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilir. Bu kısa açıklamadan sonra kooperatiflerin tasfiye süreci aşağıda değerlendirilmiştir.

2.1. Tasfiye Kararının Alınması

KoopK'nın 81. maddesinde kooperatiflerin; anasözleşme gereğince, genel kurul kararıyla, iflasın açılmasıyla, kanunlarda öngörülen diğer hallerde ilgili bakanlığın mahkemeden alacağı karar üzerine, diğer bir kooperatifle birleşmesi veya devralınması suretiyle, üç yıl olağan genel kurulunu yapmaması halinde, amacına ulaşma imkanının bulunmadığının ilgili bakanlıkça tespiti halinde mahkemeden alınacak kararla dağılabileceği (sona erebileceği) öngörülmüştür.

Kooperatifin, iflasın açılması suretiyle tasfiyeye girmesi halinde tasfiye, iflas idaresi tarafından 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu⁵ hükümlerine göre yapılır.

Yukarıda sayılan diğer durumlarda ise KoopK, anasözleşme ve anılan Kanunda hüküm bulunmayan hallerde TTK'nın anonim şirketlere ilişkin hükümleri uygulanır. Kooperatiflerde en yaygın sona erme yöntemi ise genel kurulun tasfiye kararı almasıdır.

Genel kurul tarafından dağılma kararı; kooperatife kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen hazır bulunduğu toplantıda, ortaklar cetvelinde imzası bulunanların 2/3'sinin çoğunluğu ile alınabilir.

2.2. Tasfiye Kurulunun Oluşumu

Tasfiye işlemleri tasfiye kurulu (memurları) tarafından yürütülür. Mahkemece veya genel kurulca tasfiye memurları seçilmediği takdirde tasfiye işleri yönetim kurulu tarafından yapılır (KoopK md. 81/III). TTK hükümleri de dikkate alındığında tasfiye memurları; **“anasözleşme”**, **“genel kurul kararı”**, **“kanun yolu”** ve **“mahkeme kararı”** ile olmak üzere dört farklı şekilde atanabilir. Bu çerçevede, ismen ya da başka bir şekilde belirtilerek tasfiye memurlarının kimler olacağı anasözleşmede gösterilebilir.

Tasfiye memurları anasözleşme ile atanmamış ise genel kurul kararı ile belirlenir. Tasfiye memurları ortaklardan olabileceği gibi üçüncü kişilerden de olabilir.

Eğer ki, anasözleşme veya genel kurul kararıyla ayrıca tasfiye memuru atanmamışsa tasfiye, yönetim kurulu tarafından yapılır.

Bu durumda yönetim kurulu, kanun yoluyla tasfiye memuru sıfatını kazanır. Uygulamada kooperatifin dağılması kararının alındığı genel kurulda, aynı zamanda tasfiyenin kimler tarafından yapılacağı da belirlenmektedir.

Öte yandan, kooperatifin dağılmasına KoopK'nın 81/I. maddesi gereğince mahkemece karar verildiği hallerde ve TTK'nın 537/II. maddesi uyarınca ortaklardan birinin istemiyle ve haklı sebeplerin varlığında mahkeme tarafından tasfiye memurlarının görevden alınması ve yerlerine yenilerinin atanması durumunda, tasfiye memurları mahkemece belirlenir.

Tasfiye memurlarına, atamayı yapan merci tarafından tespit edilecek miktarda ücret ödenir.

5) 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 19.06.1932 tarihli ve 2128 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Hemen belirtelim ki, ilgili bakanlıklarca hazırlanan örnek anasözleşmelerde, tasfiye kurulunun genel kurul tarafından seçilecek en az iki kişiden oluşacağı, genel kurulun bu hususta yönetim kurulunu da görevlendirebileceği, genel kurulca tasfiye kurulu için bir görevlendirme veya seçim yapılmadığı takdirde tasfiye işlerinin yönetim kurulunca yürütüleceği, tasfiye kurulunun genel kurulca her zaman azledilebileceği ve yerlerine yenilerinin tayin olunabileceği ifade edilmiştir.

2.3. Kooperatifin Tasfiyeye Girdiğinin Tescil Ettirilmesi ve Vergi Dairesine Bildirilmesi

Tasfiye, iflastan ve mahkeme kararından başka bir sebepten ileri gelmişse, yönetim kurulu veya temsil ve ilzama yetkili üye ya da üyelerince ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir.

Ayrıca, tasfiye memurları da ticaret siciline tescil ve ilan olunur. Tasfiye işlerinin yönetim kurulunca yapılması hâlinde de aynı işlemler yapılır. Tescil isteme süresi ise dağılma kararının alındığı tarihten itibaren 15 gündür.

Kooperatifin dağılmasının tescil başvurusunda; dağılma genel kurul kararına dayanıyorsa bu kararın noter onaylı örneği, dağılma başka bir sebepten ileri geliyorsa bunu kanıtlayan belgenin onaylı örneği, tasfiye memurlarının noter huzurunda düzenlenmiş, **“Tasfiye halinde”** ibaresi eklenmiş ticaret unvanı altında atılmış imza beyannameleri, tasfiye memurlarının yönetim kurulu veya ortaklar dışından seçilmesi halinde görevi kabul ettiklerine ilişkin imzalı belge ticaret sicili müdürlüğüne verilir.

Tasfiyeye giren kooperatifle ilgili tescil edilecek olgular ise şunlardır: Kooperatifin dağıldığı ve tasfiyeye girdiği, dağılma sebebi, dağılma genel kurul kararına dayanıyorsa bu kararın tarihi, dağılma mahkeme kararına dayanıyorsa bu kararın tarihi, ticaret unvanına **“Tasfiye halinde”** ibaresinin eklendiği, tasfiye memurlarının adı ve soyadı, kimlik numarası ve yerleşim yeri, tasfiye işlemlerinin kooperatif merkezi dışında başka bir adreste yürütülmesi durumunda bu adrestir.

Diğer taraftan, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun⁶ 162. maddesinde, tasfiye halinde mükellefiyetin, vergi ile ilgili işlemlerin tamamen sona ermesine kadar devam edeceği, bu hallerde tasfiye memurlarının tasfiye kararını ve tasfiyenin kapandığını vergi dairesine bildirmek zorunda olduğu ifade edilmiştir.

Bu bağlamda, aynı zamanda vergi mükellefi olan kooperatifin tasfiyeye girdiğinin, dağılma kararının alındığı genel kurul tarihinden itibaren bir ay için tasfiye memurları tarafından vergi dairesine bildirilmesi gerekir.

2.4 Envanter ve Tasfiye Bilançosunun Düzenlenmesi ve Bunların Genel Kurulca Onaylanması

Tasfiye memurları, tasfiye işlerinin bir an önce bitirilmesi için çalışmakla yükümlüdür. Bu çerçevede, tasfiye memurları görevlerine başlar başlamaz, kooperatifin tasfiyenin başlangıcındaki durumunu inceler; gerekirse kooperatif mallarına değer biçmek için uzmanlara başvurarak kooperatifin malvarlığına ilişkin durumu ile finansal durumunu gösteren bir envanter ile bilanço düzenler ve genel kurulun onayına sunarlar (KoopK md. 98, TTK md. 540).

Tasfiyenin başlangıcında düzenlenen bu bilançoya tasfiye bilançosu (**ilk bilanço**) denir. Kooperatifin dağılma gününün esas alındığı bu bilanço, yıllık bilanço esaslarına göre değil, olası satış değerlerine göre hazırlanır.

6) 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 10.01.1961 tarihli ve 10703-10705 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanmıştır.

Envanter ve bilançonun genel kurulca onaylanmasından sonra tasfiye memurları, kooperatifin envanterde yazılı bütün malları ile belgelerine ve defterlerine el koyarlar.

Tasfiye bilançosunun onaylanmasıyla birlikte kooperatifin varlığını oluşturan bütün taşınır ve taşınmaz mallar ile tüm haklar tasfiye memurlarına geçmiş ve/veya bunlara teslim edilmiş sayılır.⁷

Bunun devamında, tasfiye işlemlerinin düzenli yürütülmesi, ticareti defterlerin tutulması, belgelerin düzenlenmesi ve kayıtların yapılması işleri tasfiye memurlarının sorumluluğundadır.

Öte yandan, tasfiyenin uzun sürmesi hâlinde tasfiye memurları, her yılsonu için tasfiyeye ilişkin finansal tabloları (**ara bilanço ve gelir tablosunu**) düzenleyerek genel kurula sunmakla yükümlüdür.

2.5. Alacaklıların Çağrılması ve Borçların Ödenmesi

Envanter ve bilançonun onaylanmasından sonra alacaklıların çağrılması aşamasına geçilir. Bu bağlamda, alacaklı oldukları kooperatif defterlerinden veya diğer belgelerden anlaşılan ve yerleşim yerleri bilinen kişiler taahhütlü mektupla, diğer alacaklılar Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ve aynı zamanda anasözleşmede öngörüldüğü şekilde, birer hafta arayla yapılacak üç ilanla kooperatifin dağıldığı konusunda bilgilendirilir ve alacaklarını tasfiye memurlarına bildirmeye çağırılır (KoopK md 98, TTK md. 541). Görüldüğü üzere, sicil gazetesinde birer hafta arayla üç ilan yapılması, ihtiyari değil, zorunludur.

Dolayısıyla kooperatifin defter ve belgelerinde görünen alacaklılar dışında, başka bir alacaklı olması ve bu konuda herhangi bir şüphe bulunmasa dahi her durumda söz konusu ilanların yapılması gerekir.

İlgili hükümde **“alacaklı”** kavramı çok geniş bir şekilde ifade edilmiştir. Bu sebeple, devamlı olan ve olmayan, dönemsel nitelik taşıyan ve taşımayan, muaccel ve müeccel, ihtilafli veya ihtilafsız, şarta bağlı, şartsız, teminatlı, teminatsız ve kıymetli evraka bağlı ya da bağlı olmayan tüm alacaklar söz konusu hüküm kapsamındadır.

Yapılan bildirim ve ilanlarla, kooperatifin tasfiyeye girdiği alacaklılara bildirilmekte ve onlara yeni durum karşısında davranışlarını belirleme şansı tanınmaktadır. Alacaklı, alacağını elindeki her türlü belge ile ispat edebilir, ayrıca kooperatifin defter ve belgelerinde bu alacağın kaydının bulunması şart değildir. Tasfiye memurları tarafından bu alacağın kabul edilmemesi halinde alacaklılar için yargı yolu açıktır.⁸

Kooperatif mevcudunun borçlarını ödeyecek durumda olduğu tespit edilmişse, ihtilaf bulunmayan muaccel alacaklar ile ilanen müracaat eden ve alacağını ispat edenlere alacaklıları ödenir. Vadesi gelmemiş (müeccel) borçlar ise TTK'nın 542/II-h maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kısa vadeli kredilere uygulanan oran üzerinden iskonto edilerek derhal ödenir. Diğer taraftan, alacaklı oldukları bilinenler, bildirimde bulunmazlarsa alacaklarının tutarı Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca belirlenmiş⁹ olan bankaya depo edilir. Kooperatifin, henüz muaccel olmayan

7) Tasfiye memurları, tasfiyenin gerektirmediği yeni bir işlem yapamazlar. Ancak, kooperatifin devamı sırasında başlanmış olup henüz tamamlanmamış süregelen iş ve işlemleri tamamlarlar. Buna ek olarak tasfiye memurları, kooperatifin görülmekte olan davalarını takip ederler ve kooperatifin tasfiye nedeniyle dava açması gerekiyorsa bu davaları da açarlar. Ayrıca, tasfiye memurları, kooperatifin bütün mal ve haklarının korunması için düzenli ve görevinin bilincinde bir yönetici gibi gereken önlemleri almak ve tasfiyeyi mümkün olan en kısa sürede bitirmekle yükümlüdür.

8) Ersin Çamoğlu, Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, Beta Yayınları İstanbul 2003, s.838-839.

9) Söz konusu belirleme, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından 20.03.2015 tarihli ve 29301 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ ile yapılmıştır.

veya hakkında uyuşmazlık bulunan borçlarını karşılayacak tutarda para ise notere depo edilir.

Ancak, bu gibi borçlar yeterli bir şekilde teminat altına alınmış veya kooperatif varlığının ortaklar arasında paylaşımı bu borçların ödenmesi şartına bağlanmışsa notere depo edilmez.

2.6. Kooperatif Alacaklarının Tahsili ve Aktiflerin Nakde Çevrilmesi

Kooperatifin borçlarını ödeyebilmesi ve tasfiye işlemlerini tamamlayabilmesi için borçlarını ödemesi yanında; alacaklarını tahsil etmesi, aktiflerini (taşınır ve taşınmaz mallarını) paraya çevirmesi, gereğinde pay bedellerinin henüz ödenmemiş olan kısımlarını tahsil etmesi gerekir.

Nakit mevcudu kooperatif borçlarının ödenmesine yetecek bir miktarda olsa bile, tasfiye memurlarının kooperatif aktiflerini yine de paraya çevirmesi zorunludur.

Aktiflerin paraya çevrilmesi, toptan veya teker teker yapılabileceği gibi gruplara ayrılarak da yapılabilir. Kooperatif genel kurulu aksine karar vermedikçe tasfiye memurları kooperatifin aktiflerini, artırma yolu dışında pazarlık yoluyla da satabilirler.

Tasfiye sırasında elde edilen paralardan kooperatifin süregelen harcamaları için gerekli olan para dışında kalan paralar ise bir bankaya kooperatif adına yatırılır.

Yeri gelmişken belirtelim ki, KoopK'nın 81/IV. maddesinde, anasözleşme ile özel bir nisap belirlenmemiş ise tasfiye halinde kooperatiflerin genel kurul toplantılarında nisap aranmayacağı, kararların ise oy çokluğu ile verileceği öngörülmüştür.

İlgili bakanlıklar tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerde de, aktiflerin toptan satışının görüşüleceği gündem maddesi hariç olmak üzere, tasfiye süresince yapılacak genel kurul toplantılarında nisap aranmayacağı ifade edilmiştir.

Bununla birlikte, önemli miktarda aktiflerin toptan satışı için TTK'nın 438/II. maddesinde ağırlaştırılmış nisap öngörülmüştür.

Buna göre, tasfiye halindeki kooperatifin önemli miktarda aktiflerinin toptan satılabilmesi için genel kurul kararının alınması ve bu kararın bütün ortakların $\frac{3}{4}$ 'ünün rızasıyla kabul edilmesi gerekir.

2.7. Kesin Bilançonun Genel Kurulca Onaylanması ve Tasfiye Sonucu Kalan Varlığın Ortaklara Dağıtılması

Kooperatifin bütün borçları ödendikten, alacakları tahsil olunduktan, aktifleri paraya çevrildikten ve pay bedelleri geri verildikten sonra tasfiye memurları tarafından kesin bilanço hazırlanır ve genel kurula sunulur. Genel kurul, son bilanço ile tasfiye sonrası kalan varlığın ortaklara dağıtılması ve kooperatifin sicil kaydının silinmesi hususlarını görüşüp karara bağlar.

Söz konusu bilanço genel kurul tarafından kabul ve tasdik edilmeden ortaklara herhangi bir dağıtım yapılamaz.

Tasfiye sonucu kalan varlığın ortaklara dağıtılmasına ilişkin olarak KoopK'nın 83. maddesinde; "Tasfiye haline giren kooperatifin bütün borçları ödendikten ve ortak pay bedelleri geri verildikten sonra kalan mallar ancak anasözleşmede bu husus öngörülmüş olduğu takdirde, ortaklar arasında paylaşılır. Anasözleşmede başka bir hal tarzı kabul edilmiş olmadıkça paylaşırma, dağıtılma anında kayıtlı ortaklar veya hukuki halefleri arasında eşit olarak yapılır.

Ortaklara paylaşırma yapılacağına dair anasözleşmede açıklama olmadığı takdirde tasfiye neticesinden arta kalan miktar, kooperatifleşme amacına uygun olarak harcanmak üzere Türkiye

Milli Kooperatifler Birliğine bırakılır.” hükmüne yer verilmiştir.

İlgili bakanlıklarca hazırlanan örnek anasözleşmelerde, kooperatifin borçlarının ve pay bedellerinin ödenmesinden sonra kalan miktarın, dağılım anında kayıtlı ortaklar veya hukuki halefleri arasında sermaye payları ile orantılı olarak dağıtılacağı ifade edilmiştir.

Dolayısıyla, örnek anasözleşmeleri kabul eden kooperatiflerde, tasfiye işlemleri sonucunda kalan varlıkların, ortaklara dağıtılması gerekir.

Anasözleşme ve genel kurul kararında aksine hüküm bulunmadıkça dağıtım para olarak yapılır.

Bununla birlikte, kalan varlığın ortaklara dağıtılabilmesi için alacaklılara üçüncü kez yapılan çağrı tarihinden itibaren altı ay geçmesi gerekir.

Ancak, hal ve duruma göre alacaklılar için bir tehlike mevcut olmadığı takdirde mahkemenin altı ay geçmeden de dağıtmaya izin vermesi mümkündür (KoopK md. 98, TTK md. 543/II).

2.8. Kooperatif Unvanının Ticaret Sicilden Silinmesi

Tasfiyenin sona ermesi üzerine kooperatife ait ticaret unvanının sicilden silinmesi tasfiye memurları tarafından sicil müdürlüğünden istenir. İstem üzerine silinme tescil ve ilan edilir.

Tasfiyenin tamamlanmasından sonra kayıt silme başvurusunda, genel kurul tarafından onaylanmış son ve kesin bilanço, genel kurul kararının noter onaylı örneği ve alacaklılara birer hafta arayla üç kere çağrının yapıldığı sicil gazeteleri, ticaret siciline verilir.

Bunun üzerine, tasfiyenin tamamlandığı ve ticaret unvanının silindiği tescil edilir.

Ayrıca, VUK'un 162. maddesi uyarınca, tasfiyenin kapandığının vergi dairesine de bildirilmesi şarttır. Bunlara ilaveten, tasfiyenin sonunda defterler ve tasfiyeye ilişkin olanlar da dâhil belgeler, on yıl süreyle sulh hukuk mahkemesi tarafından saklanır.

3. KOOPERATİF BORÇLARININ VARLIKLARINDAN FAZLA OLMASI

Tasfiye memurlarının, ilk tasfiye bilançosuna veya alacaklılara yapılan çağrı sonucuna göre kooperatif borçlarının, kooperatif varlıklarından fazla olup olmadığını saptaması gerekir. Kooperatif borçlarının, varlıklarından fazla olduğu (borca batık durumda bulunduğu) takdirde tasfiye memurları durumu derhâl kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine bildirmekle yükümlüdür.

Mahkeme, yaptığı inceleme neticesinde kooperatifin borçlarını ödeyemeyeceğini tespit etmesi halinde iflasın açılmasına karar verir (KoopK md. 98, TTK md. 542/I-a-c).

Bu durumda, kooperatifin borçları ödenemeyeceği gibi aktiflerinin satışı da yapılamaz.

Bu aşamadan sonra kooperatifin tasfiyesi İcra ve İflas Kanununa göre iflas idaresi tarafından yapılır.

4. EK TASFİYE VE TASFİYEDEN DÖNME

Tasfiyenin kapanmış olmasına rağmen tasfiye işlemleri gerektiği gibi tamamlanmamış veya eksik bırakılmış ve buna bağlı olarak halen alınması zorunlu ek tedbirlere gereksinim duyulan kooperatiflerde, mahkeme tarafından kooperatifin ek tasfiyesine (ihyasına) karar verilebilir.

Ek tasfiye ile yeni bir hukuki durum meydana getirilmiş olmaz ve sadece tasfiye sırasında eksik

birakılan veya gereği gibi yapılmayan işlemler tamamlanır.

Bu kapsamda, son tasfiye memurları, yönetim kurulu üyeleri, ortaklar veya alacaklılar, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden, gerekli ek işlemler sonuçlandırılıncaya kadar kooperatifin yeniden tescilini isteyebilir. Mahkeme istemin yerinde olduğuna kanaat getirirse, kooperatifin ek tasfiye için yeniden tesciline karar verir ve bu işlemlerini yapmaları için son tasfiye memurlarını veya yeni bir veya birkaç kişiyi tasfiye memuru olarak atayarak tescil ve ilan ettirir (TTK md. 547).

Öte yandan, kooperatif genel kurul kararıyla sona ermiş ise, ortaklar arasında kooperatif malvarlığının dağıtımına başlanılmış olmadıkça, genel kurul kooperatifin devam etmesini kararlaştırabilir. Devam kararının tüm ortakların 3/5'inin oyu ile alınması gerekir. Anasözleşme ile bu nisap ağırlaştırılabilir ve başkaca önlemler öngörülebilir. Tasfiyeden dönülmesine ilişkin genel kurul kararını tasfiye memuru tescil ve ilan ettirir (TTK md. 548).

5. SONUÇ

1163 sayılı Kooperatifler Kanununda öngörülen dağılma sebeplerinden birinin gerçekleşmesiyle birlikte kooperatifler tasfiyeye girer. İflas hali dışında tasfiye işlemleri, anılan Kanun ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre yürütülür.

Tasfiyeye başlanabilmesi için öncelikle kooperatifin tasfiyeye girmesi gerekmektedir. Tasfiye işlemleri ise anasözleşme veya genel kurul ya da mahkeme kararıyla ayrıca tasfiye memuru atanmadığı takdirde yönetim kurulu tarafından yapılır.

Genel kurul, dağılmaya karar verdiği toplantısında aynı zamanda tasfiye memurlarını da belirler. Dağılma ve tasfiye memurlarının bilgileri, kural olarak ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir.

Tasfiye memurları göreve başlar başlamaz, kooperatifin tasfiyenin başlangıcındaki durumunu inceler ve kooperatifin malvarlığına ilişkin durumu ile finansal durumunu gösteren bir envanter ile bilanço düzenleyerek genel kurulun onayına sunar. Daha sonra ise kooperatiften alacaklı olanlar, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde birer hafta arayla yapılacak üç ilanla kooperatifin sona ermiş bulunduğu konusunda bilgilendirilir ve alacaklarını bildirmeye çağrılır. Kooperatif borçları, mevzuatta öngörülen esaslar çerçevesinde ödenir.

Borçların ödenmesinden ayrı olarak, kooperatifin alacakları ve pay bedellerinin henüz ödenmemiş olan kısımları tahsil edilir ve aktifleri de nakde çevrilir. Söz konusu işlemlerin tamamlanmasından sonra tasfiye memurları tarafından kesin bilanço hazırlanarak genel kurula sunulur. Genel kurul, son bilanço ile tasfiye sonrası kalan varlığın ortaklara dağıtılması ve kooperatifin sicil kaydının silinmesi hususlarını görüşüp karara bağlar.

Bu karardan sonra varsa kooperatifin kalan varlığı, dağılma anında kayıtlı ortaklar veya hukuki halefleri arasında sermaye payları ile orantılı olarak dağıtılır. Bu işlemin akabinde, kooperatifin ticaret unvanı ticaret sicilinden silinir ve böylelikle kooperatifin tüzel kişiliği sona ermiş olur.

Son olarak belirtelim ki, tasfiye memurları, kanundan ve anasözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, hem kooperatife hem ortaklara hem de kooperatif alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar.

Bu kapsamda, tasfiye memurlarının, tasfiye işlemlerinin yürütülmesine gereken hassasiyeti göstermeleri ve mevzuat hükümlerine uygun davranmaları menfaatlerine olacaktır.

LAHANA BİTKİSİ ve LAHANA YETİŞTİRİCİLİĞİ

Vedat SADIOĞLU*

GİRİŞ

Lahananın anavatanı olarak kuzey Avrupa ülkeleri ve Baltık denizi kıyıları kabul edilmektedir. Lahana denize yakın, rutubetli olan tüm Avrupa kıyılarında geniş bir yayılma alanı bulmuştur. Fransa'nın Atlantik kıyıları, İrlanda ve İngiltere'nin güney kıyılarında yabani olarak yetişen lahana formları bulunmaktadır.

Rus araştırmacı **Zhukowsky** ise, lahananın anavatanının Anadolu'nun Van yöresi olduğunu ve dünyanın en büyük lahanalarının burada yetiştirildiğini bildirmektedir.

Lahana grubu sebzeler Avrupa ülkelerinde yıl boyunca, ülkemizde ise yılın bir-iki ayı hariç yıl boyunca pazarlanmakta ve değişik şekillerde tüketilmektedir. Lahana, çeşidine göre yaprak lahana, beyaz(baş) lahana, kırmızilahana, karalahana, Kaynarca lahanası, Brüksel (Frenk) lahanası, Milano lahanası ve Savoy lahanası olarak adlandırılmaktadır.

YAYGIN LAHANA ÇEŞİTLERİ

Beyaz(Baş) lahana
(Brassica Oleracea)
Turpgillerden
Brassicaceae), geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen ve yaprakları açık yeşil/ beyaz olan ve en yaygın olan bir lahana çeşididir. Anadolu'da halk arasında 'kelem' adı ile de bilinir.

Beyaz lahana, Akdeniz bölgesinde yetişen yabani hardaldan

Resim 1: Beyaz(Baş) Lahana

*Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

türetilmiştir. Lahana, eski Yunan ve Romalılar tarafından bilinmekte hatta hastalıkları tedavi edici özellikleri övülmekteydi.

Ülkemizde Niğde ili Bor ilçesi Kaynarca Köyü'nde ortalama 50.000-70.000 adet/hane rekor düzeyde üretilmekte olup kalite bakımından 1. sıradadır.

Yıllık üretimin Kaynarca Köyü'nde 15-20 milyon baş olduğu tahmin edilmektedir.

Brüksel lahanası(Frenk lahanası) (*Brassica Oleracea Gemmifera*)

Turpgillerden(*Brassicaceae*), küçük yumru şeklinde ve kalınca kat kat yaprakları olan bir sebze türüdür. Brokoli gibi kansere yakalanma riskini azalttığı düşünülen bir başka kış sebzesidir. Brüksel lahanası, turpgillerdendir. Anayurdu bilinmeyen bitki, ABD ve Avrupa'da yaygın şekilde yetiştirilmektedir. Türkiye'de de tarımı başlamış olan sebze, halk arasında yavaş yavaş tanınmaktadır.

Bir yıllık otsu bitki olan Brüksel lahanası, fide durumundayken lahanaya çok benzer. Ancak sonra, gövdesi 60–90 cm'ye kadar boylanır, gövde üzerinde kalın sapların ucunda, koyu yeşil renkli, beyaz damarlı iri yaprakları uzar. Bu yaprakların koltuğundan çıkan tomurcuklar, küçük yuvarlak başçıklara dönüşür. Minyatür lahanaları andıran ve kokusu keskin olan başçıklar sıkı sarımlı olup iri bir ceviz kadar büyür ve sebze olarak yenilir. Brüksel lahanası C vitamini bakımından oldukça zengindir.

Resim 2: Brüksel Lahanası

Karalahana (*Brassica Oleracea Acephala*)

Turpgillerden (***Brassicaceae***), geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, kış sebzesi olarak yetiştirilen ve yaprakları koyu yeşil olan bir lahanaya çeşididir.

Doğu Karadeniz (***Artvin, Giresun, Ordu, Rize, Trabzon***) halkının temel besin maddesi sayılır.

Yaz-kış yenilen bu sebzenin adı Yunancadaki lahanaya "***yenilebilen sebze***" kelimesinden gelmekte ve bölgede kelem, lu (***Lazca***), pancar, pezük, şaviphali (***Gürcüce***) olarak da adlandırılmaktadır.

Resim 3: Karalahana

Kırmızilahana (*Brassica Oleracea Rubra*)

Turgillerden(*Brassicaceae*), geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, gz sebzesi olarak yetiştirilen ve yaprakları koyu kırmızı(bordo/ mor) olan bir lahanaya çeşididir. Piřirildiđinde genelde mavi renk alır. Kırmızı rengi muhafaza için içine sirke ya da asitli bir meyve konulmalıdır.

Kırmızilahana iyi gbrenlenmiş bir toprağa ve yeterince neme ihtiyaç duyar. Mevsimlik bir bitkidir, baharda ekilir ve gözün toplanır. Kırmızilahana, beyaz lahanaya göre kışın saklamaya daha elverişlidir, turşu yapılması tavsiye edilmez.

Resim 4: Kırmızı(Bordo/Mor) Lahana

Milano lahanası (*Brassica Oleracea Sabauda*)

Turgillerden, geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, göz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen bir lahanaya çeşididir. Anavatanı Akdeniz bölgesi olup bilinen en eski lahanaya çeşitlerindedir. Sarı

Milano lahanası ve yeşil Milano lahanası olmak üzere iki çeşidi vardır.

Resim 5: Milano Lahanası

LAHANA TARIMI

Toprak seçimi

Lahana, toprak istekleri bakımından seçici değildir. Ancak toprağın su tutma kapasitesi iyi olmalıdır. PH'ı 6-6,5 olan, organik maddece zengin tınlı ve killi topraklarda başarılı sonuç alınır. Özellikle asitli topraklarda yetiştiricilik yapmaktan kaçınılmalıdır. Lahana bitkileri üst üste aynı toprakta yetiştirilmemelidir. Ekimi mutlaka münavebe(nöbetleşe) yapılmalıdır.

Toprağın hazırlanması ve gübrelenmesi

Dikimden en az 3 ay önce 2- 4 ton/da çiftlik gübresi verildikten sonra sonbaharda derin bir toprak sürümü yapılmalıdır. Başarılı bir yetiştiricilik için dekara 15-16 N, 8-10 kg P ve 12-16 kg K verilmelidir.

Lahananın üretimi

Lahana bitkisi tohumlarıyla çoğaltılır. Soğuk yastıklara ekilen tohumlarından çimlenen fideler, 5-7 hafta içinde ve 4-5 yapraklı olduklarında asıl yataklarına şaşırtılmaya hazır hale gelirler. Şaşırtma işlemi yapılırken lahanaya, ilk yastığındaki toprağından kökleriyle birlikte olabildiğince toprağı dökülmeden çıkarılmalı ve bitkinin yeni yerine fideler bu toprakla birlikte, 50 cm. aralıklarla dikilmelidir.

Dikim

Lahana ekimi için genelde ilkbahar, sonbahar ve yaz ayları içindeki aylar tavsiye edilir.

Fidelikler temiz olmalı, hastalık, zararlı ve yabancı ot tohumları bulunmamalıdır. Fideliklere m²'den 600-700 fide alınacak şekilde 2-3 gr/m² tohum ekilmelidir.

Bundan daha sık ekilirse uzun boylu ve cılız fideler, seyrek ekilirse eğri gövdeli ve yana doğru yatmış kalitesiz fideler elde edilir. 1 dekar alan için 8-12 gr arasında lahanaya tohumu kullanılır. Bunun için 4-5 m² fide yetiştirme alanı yeter.

Resim 6: Bir Lahana Tarlası

Bakım

Yapılacak toprak tahliline göre çiftlik gübresinin tamamı, potaslı ve azotlu gübrelerin yarısı son toprak işleminde, potaslı gübrenin geri kalanı lahanada baş sarma döneminde, azotun geri kalanı ise son çapada verilir.

Yetiştirilme yerlerine dikilen lahana bitkilerinin gelişme ve büyümesi istenilen düzeyde değil ise bitkiler çapa yapılacak büyüklüğü gelinceye kadar sulama yapılır. Toprak yapısı ve sulama durumuna göre 1-2 kez ya da her sulamadan sonra kaymak tabakası kırılınsın diye çapalama yapılır. İlk çapa bitkiler 10-15 cm boylandığında, ikinci çapa ise yapraklar 30-35 cm'lik çap kazanınca yapılır.

Lahana suyu seven bir sebzedir. İlk sulama, bitki kökü çevresinde çatlak meydana gelmeye başladığında yapılır. Bu nedenle toprak yapısı, yağış durumu, bitkinin gelişme durumuna göre

Resim 7: Lahana suyu seven bir bitkidir.

düzenli sulama yapılır. Yağışsız, çok kurak ve rutubetsiz yörelerde yetiştirilen lahanaların verimi ve kalitesi düşmektedir. Bu tür yerlerde mutlaka sulama yapılmalıdır.

Zararlılarla Mücadele

Yaprak bitleri ve lahana kelebeğine karşı koruyucu ilaçlama yapılmalıdır. Eğer mücadele yapılmazsa, lahana kelebeği yaprakların pazar değerinin düşmesine neden olur. Yaprak bitleri ise lahanalarda baş oluşumunu engeller.

Resim 8: Lahana kelebeği ve yaprak bitleri lahananın en büyük düşmanıdır.

Hasat (Derim)

Lahana hasadını; çeşit iriliği, erken olgunlaşma ve pazar şartları etkiler. Dikimden 5-6 ay (yaklaşık 20-30 hafta kadar) sonra hasada gelir. Hasat olgunluğuna gelen başlar toprak seviyesinden bir bıçak yardımıyla kesilir. Bozuk yapraklar temizlenir ve sonra satışa sunulur. Dekardan 2-8 ton kadar verim alınabilir.

Resim 9: Lahana Hasadı

LAHANANIN SAĞLIĞA YARARLARI

* Lahana, içerdiği antioksidan ve diğer bazı maddeleriyle bedenın hastalıklara karşı direncini artırır. Yapılan araştırmalar, lahanayı sık yiyen kişilerde özellikle mide, kalınbağırsak, akciğer ve deri kanserlerine pek seyrek rastlandığı sonucunu ortaya koymuştur.

* Lahana, içerdiği antioksidan maddeleriyle kalp hastalıklarına yakalanma, felç geçirme ve katarakt hastalığına tutulma risklerini aza indirmektedir.

* Lahana, sıkılırsa elde edilen suyu, Batı ülkelerinde mide ülserleri için geleneksel bir tedavi yöntemi olmuştur. Yapılan deneyler, lahanaya suyunun mide ülserlerini önlediğini ve iyileştirdiğini ortaya koymaktadır.

* Lahana, bedenın bağımsızlık sistemini uyarmakta, bazı bakteri ve virüs türlerini yok etmektedir.

* Lahana, bedenın gelişme etkinliğini uyarıp destekler, içerdiği zengin folik asitle kadınların spina bifida (omurganın bir yanının açık olması) hastalığına yakalanmış çocuk doğurma riskini en aza indirir.

* Lahana, mayalandırılırsa hazımsızlığa ve gut hastalığına iyi gelir.

SONUÇ

Kuzey Avrupa'da rastlanan ve ülkemizin hemen her bölgesinde yaygın olarak yetiştirilen lahanaya, iki yıllık otsu bir bitkidir. Birinci yılında yenilen kısımlarını, ikinci yılında çiçek ve tohumlarını oluşturur.

Kabarık, içe doğru bükülme özelliği taşıyan damarları olan (**bitki, bu damar özelliğiyle yapraklarını içe doğru büküp baş bağlar**), kırışık ve dalgalı yüzeyli, kalın, iri yaprakları vardır. En önemli ve konumuzu ilgilendiren türü, ağırlığı 5-6 kg'a kadar çıkan beyaz ya da baş lahanadır. Lahananın yapraklarındaki antosiyanin oranı (**kırmızı-mavi bitki pigmentlerinin bir grubu**)

Resim 10: Beyaz(Baş) lahanaya, en yaygın tüketilen lahanaya türüdür.

artırılarak kırmızilahana ve yaprak tomurcukları başçıklar şeklinde geliştirilerek üretilir. Brüksel lahanası ise melezleme yoluyla ve insan eliyle elde edilip üretilmiştir.

Bir başka önemli lahana türü de özellikle Karadeniz bölgemizde çok yetiştirilen karalahanadır (**B. Oleraceae Acephala**). Beyaz(baş) lahana, taze olarak salatalara katıldığı gibi kapuska adlı yemeği, dolması veya turşusu yapılarak da tüketilir.

Kırmızilahana salatalara katılır. Karalahananın da çeşitli yemekleri yapılmaktadır.

Lahana, tüm turpgiller gibi bedenin iyot emilimini azaltır. Haftada 2-3 defadan çok lahana yiyen kişiler, iyotlu besin ya da iyotlu tuz almayı ihmal etmemelidir, özellikle içme suyunun az iyot içerdiği yörelerde durum böyledir.

Lahana, sağlığımıza pek önemli etkileri bulunduğu ve leziz bir kış sebzesi olduğu halde belki de sindirimin güçlüğü nedeniyle sofralarımızda hak ettiği yeri alamamıştır.

KAYNAKÇA

- <http://www.gencziraat.com/Bahce-Bitkileri/Lahana-Yetistiriciligi-12.html>(Erişim Tarihi:07.11.2016).
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Lahana> (Erişim Tarihi:07.11.2016).
- <https://www.msxlabs.org/forum/ziraat/78959-lahana-yetistiriciligi.html> (Erişim Tarihi:07.11.2016).
- <https://www.msxlabs.org/forum/search.php?f=146>(Erişim Tarihi:09.11.2016).
- [http://www.msmeturkey.com/fileadmin/msme/upload/pdf/3-_Alata_Sebzecilik VA.pdf](http://www.msmeturkey.com/fileadmin/msme/upload/pdf/3-_Alata_Sebzecilik_VA.pdf)(Erişim Tarihi:09.11.2016).
- http://www.ankara.bel.tr/files/5214/3893/6685/SEBZE_YETTRCL.pdf (Erişim Tarihi:09.11.2016).
- <http://nasilkolay.com/lahana-nasil-yetistirilir>(Erişim Tarihi:09.11.2016).
- <http://www.e-fidancim.com/Lahana-Tohumu-CimlendirmesiEkimi>(Erişim tarihi:7.09.2017).

TÜRKİYEDE GECEKONU OLGUSUNA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Hasan YAYLI*

Gecekondu imar ve yapı kurallarına aykırı olarak başkalarının arsa ve arazileri üzerine yapılan imara aykırı yapılarıdır. “**Gecekondu**” terimi, yapılmış olanın aşağı yukarı bir gece içerisinde yapıp bittiğini ifade etmek üzere konmuş bir terimdir.

Gecekondu vatandaşı, gecekonduunu, ya başkasına ait bir arazi parçası üzerinde, yahut kendi arazisi üzerinde imar müsaadesi almadan inşa ettiği için, yahut da bu şekilde yapmak yolunu seçmiş bulunduğu için, konutunu, mevcut kanun ve yönetmeliklerin “**inşa sırasında hemen**” yıkılmasını âmir hükmünden kurtarmak ve “**iskân edilmiş olması halinde**” ise mahkemelerden ve belediye encümenlerinden karar istihsal edilinceye kadar zaman kazanmak maksadıyla, alelacele ve çoğu hallerde de yardımlaşmalı olarak bir gece içerisinde yapıp tamamlamak zorunda kalmış olan bir kimsedir. “**Gecekondu**” deyimi de, ifadesini bu yapılaşma şeklinden almaktadır (Yörükân, 2006, 55).

Ülkemizdeki gecekondu yerleşimlerinin, yazılı belgelere dayanmaksızın, önemli bir kentleşme sorunu olarak II. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru ortaya çıktığı ve savaşın sona ermesiyle hızlı bir gelişme gösterdiği genel olarak kabul edilmektedir.

İ.Yasa’nın tespitlerine göre, bu tarihlerden önce, 1928–1930 yılları arasında Ankara’da gecekondu yapımının başladığı ve “**kaçak evler**” olarak adlandırıldığı görülmektedir. Buradan da anlaşılıyor ki, gecekondu sorunu ülkemizde II Dünya Savaşı sonlarına doğru yani 1945-1950’ler arasında yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelere koşut olarak ortaya çıkmış bir olgudur (Çakır, 2011, 213). Ve 1990’lı yıllara kadar artarak devam etmiştir.

Gecekondu olgusunu, ithal teknoloji ile kalkınan bir ülkenin, hizmet ve sanayi sektörleri tarafından emilemeyen iş gücünün şehirlerde oluşturduğu bir yerleşme ve yaşama biçimi olarak tanımlayan marjinal sektör yaklaşımı, gecekondularda yaşayanları, toplumla bütünleşememiş birey ve gruplar olarak ele alır. Ancak Türkiye’de bir dönem şehir nüfuslarının büyük çoğunluğunu gecekonduların oluşturması ve şehirleşmenin boyutlarının bir gecekondulaşma olayına dönüştüğü fikrinden hareketle, gecekonduların marjinal yerler olarak tanımlanmasının sakıncalı olduğu söylenebilir (Karaman, 2003, 113).

Gecekonduyun Fiziki Yapısı

Göç alan kentlerde göçün yarattığı etkiler genel olarak kentlerin fiziki dokusuna, kent yönetimine, kentin kültürel yapısına yönelik olmuştur. Türkiye’de kentlere göçlerle birlikte birtakım sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Gecekondulaşma, işsizlik sorunu, alt yapı ve ulaşım sorunu, konut sorunu, bölgelerarası yatırımlarda, kentleşme oranında ve nüfus yoğunluğunda dengesizlik sorunu, kentle bütünleşme sorunu, çevre sorunları gibi olaylar bunlardan bazılarıdır.

* Doç.Dr. Kırıkkale Üni. İİBF SBKY Öğretim Üyesi, hyayli@hotmail.com

Gecekondulaşma olgusu küresel bir olgudur. Bütün gelişmekte olan toplumların farklı düzeylerde de olsa yaşadığı bir durumdur. Gecekondulaşma, Türkiye’de özellikle 1950’li yıllardan sonra tarımda yaşanan yapısal dönüşümün sonunda kentlere doğru yönelen göç dalgalarının yarattığı sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik gibi çok yönlü bir olgudur. Genellikle büyük metropollerde öncelikle gecekondu mahalleleri kentin çevresinde kurulmuş olmasına rağmen zaman içinde kent genişledikçe bu gecekondu iç tarafta kaldılar (*Koçak, Terzi, 2012, 178*).

Gecekondu kavramı özellikle 1950’lerden itibaren ivme kazanan köylerden büyük kentlere yaşanan göçlerle birlikte ortaya çıkmıştır. Gecekondulaşmanın ilk ortaya çıkış süreci ve sonra geldiği boyut tamamen farklıdır. Şöyle ki gecekondu, önceleri kentlerin iş merkezlerine yakın yerlerinde, çoğunlukla da dere yatakları, dik yamaçlar gibi coğrafi açıdan oldukça dezavantajlı olan araziler üzerinde derme çatma barakalar olarak inşa edilmişlerdir.

Ancak zamanla kentlerin çevrelerini bir sarmal gibi saran ve sürekli genişleyen halkalar halinde bir yapıya bürünmüşler ve nihayetinde alt yapı ve hizmetler açısından yetersiz ve problemlili kentsel alanlara dönüşmüşlerdir. Yine zaman içerisinde birçok gecekondu yerleşim bölgesi fakir yaşamın hüküm sürdüğü konut yoğunluğundan orta gelir düzeyine sahip bireylerin oturduğu apartmanlara dönüşmüştür. Bu durum gecekondulaşma sürecini salt bir ekonomik yatırım aracı olmaktan çıkarmış ayrıca siyasi bir rant ve malzeme haline de getirmiştir (*Ören, Yüksel, 2013, 23*).

1980 öncesi dönemde gecekonduların yasallaşmaya başlaması ve pazarlanabilmiş hale gelmiş olması, bu dönemin sosyo-ekonomik yapısını etkilemiştir. Gecekonduyun organize bir şekilde üretilmesi temelini hazırlamış; gerek bireysel gerek yasadışı örgütlenmeler eliyle gecekondu üretiminde kiralık ve mülk sahipliği artmıştır.

Bunun yanında, kentteki gecekondu dört ve beş katlı binalara dönüşerek apartmanlaşmıştır. Öte yandan 1980’li yıllarda farklı toplu konut uygulamaları yaygınlaşmıştır. Bunlar kooperatif ve kooperatif üst birlikleri örgütlenmeleri, Toplu Konut İdaresi’nin (**TOKİ**) konut üretimi, yerel yönetim ve TOKİ işbirliği ile oluşan toplu konut alanlarının gelişimi ve özel girişimcilerin ve Türkiye Emlak Bankası’nın gerçekleştirildiği toplu konutlar gibi uygulamalardır. Bunlardan ilk üç uygulama dar ve orta gelir gruplarına, son uygulama yüksek gelir gruplarına yönelmiştir (*Ataöv, Osmay, 2007, 65*).

Gecekonduyun Sosyo-Kültürel Yapısı

19. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Avrupa’nın gelişmiş ülkelerinde ortaya çıkan fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel problemlerin çözümünde kentsel dönüşüm aracılığıyla önemli başarılar elde edilmiştir. Bu başarılar sonucunda, 1950’li yıllardan sonra az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler benzer kentsel sorunlarını çözmeye, kentsel dönüşümü, yararlanılacak önemli bir araç görmeye başlamışlardır.

İlk dönemlerde çöküntü içinde bulunan alanların fiziksel, ekonomik güçlüklerinin aşılması temel amaç olmuşken, 1990’lı yıllardan itibaren alanın sahip olduğu sosyal ve kültürel dezavantajların giderilmesi önem kazanmaya başlamıştır (*Koçak, 2011, 264*).

Şehirleşmesi sanayileşmesi ile dengeli bir gelişime sahip olmamasına karşılık göçe bağlı hızlı bir şehirleşme süreci yaşayan Türkiye, diğer benzer ülkelerde de olduğu gibi, sosyal ve fizikî yapı bozuklukları yaşamaktadır.

Sanayileşmeye dayalı iş kollarında istihdâm edilemeyen artı iş gücü, işsizlikle karşı karşıya kalmakta, ya herhangi bir sosyal güvencesi olmayan düşük geliri, sosyal hareketliliğe imkân vermeyen marjinal işlere ya da hizmet sektörüne yönelmektedir.

Dolayısıyla, göçmenlerin kırsaldan getirdikleri düşük eğitim seviyesi, şehre özgü işlere yatkın olmama veya uzmanlaşmanın olmaması; kültürel farklılaşmada olduğu gibi şehir hayatının olumsuzluklarıyla birleşince, şehre intibak problemleri yaşanmaktadır (*Karaman, 2003, 111-112*).

Gecekonduunun Ekonomik Yapısı

Türkiye’de gecekonducularda yaşayanlar kırdan kente göç etmiş homojen bir grubu oluşturmazlar. Kümeleme adı verilen bu olguda hemşer ve akrabaların kümelemelerinin iç içe geçtiği gözlemlenmektedir. Bu dayanışma ağları ailelerin kente uyum sağlamalarında, geçinebilmelerinde ve güvenceye kavuşmalarında başka olanaklar söz konusu olana kadar en önemli unsur konumundadır. Kıra bağımlılık ve geleneklerin sürdürülmesi de bir “**güvence**” unsuru olarak nitelenebilir.

Kente yerleşme, kentle bütünleşme sürecinde en önemli destek mekanizmalarından biri olan hemşehri ve akraba dayanışmasına zaman içinde “**komşuluk**” da eklenmeye başlar. Aynı yöreden çok sayıda kişinin kısa aralıklarla göç etmesi (**kitle göçü**), akrabaların birbirinin peşi sıra kente gitmesi (**zincirleme göç**), göç ve kümeleme arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Aynı semtte oturma akrabalık ilişkilerini pekiştirdiği gibi yeni bir sosyo-ekonomik benzeşmeyi beraberinde getirdiği gözlenmektedir. Ayrıca kentlerde özellikle gelir ve çevre standardı düşükçe akrabaların yakın olma eğilimlerinin arttığı saptanmıştır (Mutlu, 2007, 35-36).

Türkiye’de kentlere gelen nüfus, sanayileşme süreci çerçevesinde kurulan yeni iş alanının üstünde olması, büyük kentsel nüfusun, sanayide çalışan nüfustan daha hızlı büyümesini doğurmuştur. Bunun doğal sonucu olarak da kentsel nüfusun büyük bir kısmı hizmet kesimine beklenmedik bir oranda yığılıp, şişmesine neden olurken kentteki gizli ve açık işsizlik oranında da bir artış yaşanmaktadır.

Bir başka nokta ise Türkiye’de hizmetler kesiminde çalışanların sayısı sanayi sektöründe çalışanların sayısından fazladır. Bunda büyük kentlerdeki sanayinin kente yeni gelenlerin iş talebini karşılayacak büyüklükte olmamasının etkisi büyüktür. Bunun yanında hizmetler sektöründe yer alma, sanayi kesiminde yer almadan daha kolay olması da hizmetler sektörünün şişmesine neden olmaktadır (Yıldırım, 2004, 72-73).

GECEKONU SONUCU ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

İşsizlik Sorunu

Çalışma isteği ve gücüne sahip olup da piyasa şartlarındaki geçerli ücret üzerinden ve bununla birlikte kanun veya örf-adetle belirlenmiş saatler zarfında, bir iş aradığı halde bulamayan kimseye işsiz, bu sürecin toplum içinde yaşanması şeklinde tanımlanan işsizlik, evrensel bir sorun olmanın yanında etkisini daha çok gelişmekte olan ülkelerde göstermekte, bir çok sosyal problemlere de zemin oluşturmaktadır. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde yaşanan evrensel bir problem olan işsizlik, gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik konjektüre paralel olarak azalıp çoğalırken, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde, hızlı nüfus artışı, kırsal alandan kente göç, yatırımların yetersizliği, enflasyon, nitelikli işgücü yetiştirilmesinde karşılaşılan güçlükler gibi nedenlerden dolayı işsizliği yapısal ve kronik bir hale getirmektedir (Yıldırım, 2004, 71).

Kentleşme, temelde sektörler arası işgücü transferidir. Sanayi sektörü devamlı bir büyüme ve gelişme içerisindedir ve ihtiyaç duyduğu işgücünü ise tarımdan alacaktır. Yani sanayi belli merkezlere yığılırsa, kırdan kentlere göç kaçınılmaz olacaktır. 1950’ler sonrasındaki dönemlerde diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kentleri ve sanayinin otomatik olarak istihdam kapasitesini sağlayacağı beklenmişti. Ne var ki, bu beklenti gerçekleşmemiş, Türkiye’deki kentleşme, her yıl gittikçe artan bir işsizlik meselesine yol açmıştır. Türkiye’de ki kentleşmenin sanayiye bağlı olarak gelişmemesi, kent istihdam yapısının açık ve gizli işsizlikle malul olmasına yol açmış bulunmaktadır (Demirci, 2013, 24).

Barınma Sorunu

Kentleşme ve beraberinde getirdiği sorunların belki de en önemlisi hiç kuşkusuz göç ve onun sonucu oluşan gecekondu sorunudur. Gecekondu, ister “hayati gerçeklerin, yetersiz kanunlara,

nizamlara ve yasaklara üstünlüğü” olarak veya çarpık kentleşmenin bir ürünü olarak görülsün gerçek olan bir şey varsa o da gecekondulu olgusunun çok boyutlu bir sorun olduğudur.

Gecekondulaşma, iktisadi, sosyal ve kültürel bir dizi uyumsuzlukları ve sorunları bünyesinde barındırmaktadır. Gecekondulu, kent kenar semtlerinde kurulan fakat sosyal ve ekonomik bakımdan kent hayatına (**merkezine**) bağlı bir yerleşme şeklidir.

Sözlük manasıyla izinsiz olarak bir gecede kurulu yapıdır. Genellikle bu evler izinsiz, gayri kanuni olarak yapılır. 1945'ten sonra kentleşmenin çok hızlı boyutlara ulaşmasına paralel olarak “gecekondulu” olayı da sürat kazanmış ve sosyal yapı bakımından çözülmesi zorlaşan ağır problemlere yol açmıştır (*Demirci,2013,26*).

Türkiye’de çok yönlü olan konut sorununun tam anlamıyla analiz edilebilmesi için özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşen kırdan kente göç olgusuna ve bu doğrultuda ortaya çıkan plansız ve çarpık kentleşme sürecine bakmak gerekmektedir.

Merkezi ve yerel yönetimler kırdan kente göç eden fertlerin konut ihtiyaçlarını karşılayamamışlar; bundan da öte onlara uygun fiyata sahip altyapısı düzgün arsa üretim alternatiflerini de sunamamışlardır.

Bu nedenle kente göç edenler, başta kaçak yapılar olan gecekondular inşa etmeye başlamışlar ve konut ihtiyaçlarını kendi yöntemleriyle çözmeye çalışmışlardır. Bu durum, hem kentlerde düzensiz ve çarpık kentleşmenin temellerini atmış, konut, çevre ve yaşam kalitesini düşürmüş hem de yerel yönetimleri bu konuda tedbir almaya sevk etmiştir.

Bu açıdan sosyal politikanın bir alt başlığı olan konut sorununun analiz edilebilmesi için konut sorununa neden olan etmenlerin tam anlamıyla incelenmesi gerekmektedir (*Ören, Yüksel,2013,3-4*).

Gelişmiş Batı ekonomilerinde, konut sektörü, özellikle ikinci dünya savaşıdan sonra gelişme sürecinin belirlenmesinde lokomotif rol oynamış ve merkezi ve yerel otoritelerin sıkı denetimine tabi olarak yürütülmüştür; günümüzde de denetlenerek yürütülmekte olan bir faaliyettir.

Ülkemizde ise, 1982 Anayasası’nın 57. maddesinde “*Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyaçlarını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler*” şeklinde konunun önemi ifade edilmiştir.

Sözü edilen Anayasa maddesine karşın Türk devletinin, dar gelirliilere barınma hakkının sağlanması ile ilgili tarihsel yaklaşımı ve bu konudaki politikasının ya da politikasızlığının yol açtığı çarpık kentleşme ile ilgili performansı eleştiri konusu olmuştur (*Eşkinat,2012,160*).

Çevre Sorunu

Çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen veya zaman içerisinde dolaylı ya da dolaysız bir etki gösterebilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevre sorunlarını oluşturan etkenlerin başında hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme gelmektedir.

Bu etkenlere son yıllarda turizm de ekleyebiliriz. Çevre sorunları gürültü, su, toprak, hava ve çevre kirliliği olarak görülmektedir. Hızlı kentleşme ile birlikte kentlerde daha çok çevre kirlenmesi olmaktadır.

Hızla büyüyen kentlerde sağlıklı ve kaliteli bir yaşam için temiz ve yeterli suyun sağlanması, havanın kirlenmesinin engellenmesi kentsel yönetimlerin gücünü aşan finans kaynaklarına sahip olunmasını gerekli kılmaktadır.

Sağlıklı bir yaşam için gerekli olan kanalizasyon gibi hizmetlerin sağlanamaması insanları sağlıklı çevrenin ortaya çıkardığı hastalıklarla karşı karşıya getirmektedir ve dolaylı olarak da yaşam süresini de etkilemektedir.

Kentlerdeki hava kirliliği, gürültü kirliliği, toprak kirliliği, su kirliliği ve çevre kirliliği insan hayatını tehdit etmekte ve oluşan bu çarpık kentleşme tarihi dokuyu ve doğayı yok etmektedir (Şen,2014,245-246).

Nüfusu kalabalıklaşan şehirlerin çevre sorunları da artmaktadır. Kentte yaşayanların kent olanaklarını korumamaları, kentsel hizmetlerin maliyetlerinin yüksek oranda artmalarına sebep olmaktadır.

Çeşmeler, parklar, banklar, yerler ve benzeri donatım ve ekipmanlar tahrip edilmekte ve çevre hızlı bir şekilde kirletilmektedir.

Bu kirliliklerden dolayı da kentlerden beklenenlerin aksine kentsel sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Çevre sorunlarını doğuran temel etmenlerin başında **“düzensiz kentleşme”** gelmektedir.

Çevre kirlenmesinin yoğunluk kazandığı bölgeler kirlenme sorununu oluşturan etmenlerin yer aldığı bölgelerdir (Koçak, Terzi,2012,180).

Çarpık Kentleşme Sorunu

Ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan ve uzun yıllardır üzerinde çok kapsamlı çalışmalar yapılmaya çalışılmasına rağmen aşılamayan çarpık kentleşme en yalın anlatımla, şehirlerin herhangi bir denetim olmaksızın rast gele biçimde büyümesidir.

Denetim gücünün aktif bir biçimde çalışmaması veya hiç bulunmaması halinde ortaya çıkan çarpık kentleşme sorunu kısa vadede şehir sakinleri açısından bir sorun olarak algılanmasa da, uzun vadede çözülmesi daha da zor hale gelen devasa bir problem haline dönüşebilir.

Çarpık kentleşme sorununun uzun vadede çok büyük etkilere neden olması, ileri görüşten yoksun bir bakış açısı ile bu problemin aşılmasına sebep olmuştur.

Uzun yıllar önce şehrin gelişiminin tahmin edilmesi ve bu yönde çalışmaların yapılması gerekirken yüz binlerce hatta milyonlarca insanın yaşam alanı haline gelen bir kentin yeniden yapılandırılması çok daha zor bir süreç haline dönüşmektedir (Demirci,2013,11).

Gecekondularda Suç

Kentleşme olgusu toplumlar üzerinde her zaman olumlu etkiler yaratmamaktadır. Bu süreç içerisinde aile, din gibi toplumu bir arada tutmaya yarayan kurumlarda çözümler yaşanabilir. Bununla birlikte kentleşme süreci her zaman bireylerin istihdam edilmesi anlamına gelmemektedir.

Bütün bu yapısal olumsuzlukların yanında bireylerin kente uyum sağlayamaması alt kültür gruplarının varlığı bu kültürlerle etkileşim içerisine girmenin kolaylığı gibi daha küçük düzeyde, bireyler üzerinde olumsuz etki oluşturabilecek özellikler, kentleşme suç arasında bir ilişki kurmamıza olanak tanır (Gökulu,2006.214)

KAYNAKÇA

ATAÖV, Anlı ve Sevin OSMAY, TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜME YÖNTEMSSEL BİR YAKLAŞIM, METU JFA 2007/27

ÇAKIR, Sabri; “Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”,SDÜ

Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 23, Mayıs, 2011, s.209-222

EŞKİNAT, Rana. "TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNDE (TOKİ'NİN) YERİ VE ETKİSİ". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2015): <<http://dergipark.gov.tr/dpusbe/issue/4774/65755>>DEMİRCİ, Ercan; "Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondu ve Gecekonduya Alternatif Çözümler", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2013

GÖKULU, Gökhan; "Kent Güvenliği Kentleşme Ve Suç İlişkisi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, sayı 1, cilt 24, 2010

Kapsamında İncelenmesi

KARAMAN, Kasım; "Türkiye'de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu", Doğu Anadolu Araştırmaları 4, 2003, s.108-116

KOÇAK, Hüseyin; "Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Değişen ve Dönüşen Kentler", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi II, 2011, s.259-269

KOÇAK, Yüksel, TERZİ, Elvan; "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı 3, cilt 3, 2012

MUTLU, Selcan; "Türkiye'de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği", Ankara Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

ÖREN, Kenan, YÜKSEL, Hasan; "Türkiye'de Konut Sorunu Ve Temel Dinamikleri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 18, 2013

ŞEN, Mustafa, Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç, Çalışma ve Toplum, 2014/1

YILDIRIM, Azim; "Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004

YÖRÜKAN, Turhan; Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri, İstanbul, Nobel Yayıncılık, Eylül, 2006

ON İKİ ADALARIN YUNANİSTAN'A GEÇİŞİNİN TÜRK BASININA YANSIMASI

*Mert Can ERDOĞAN**

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Hindistan yolunun güvenliğini teminat altına almak isteyen İngiltere; Sovyet nüfuzunun Akdeniz'e inmesini engellemek için hem Yunanistan'daki Batı yanlısı hükümeti güçlendirecek hem de eski İtalyan topraklarının Sovyet hakimiyetine geçmesini engelleyecek bir proje geliştirmişti.

Bu proje kapsamında İngiltere, İtalya'nın 1911'de Osmanlı Devleti'nden **"geçici olarak"** aldığı Onikiadalar'ı, savaş tazminatı olarak Yunanistan'a vermeyi tasarlamıştı. Fakat ilgili adalar, Anadolu sahillerine oldukça yakın olmaları sebebiyle Türkiye'nin güvenliği açısından hayati bir önem arz ediyorlardı. Üstelik Rodos ve İstanköy'de ciddi bir Türk nüfus bulunuyordu. Bu açıdan Türkiye İngiliz maslahatgüzarına durumu ileterek adaların Türkiye için önemini belirtmiş ve bir oldubittiye karşı olduklarını ifade etmişti.

Meselenin Türk kamuoyunun gündemine gelişi ise Tevfik Rüştü Aras'ın Tan gazetesinde yazdığı 25 Temmuz 1945 günlü yazısıyla gerçekleşmişti. Aras, en uygun çözümün adaları silahlardan arındırılması ve Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin güvencesinde bölgeye özerklik verilmesi olacağını savunmuştu. Bu yazıyı, Son Telgraf ve Yeni Asır gazetelerinde yayınlanan ve Onikiadalar'ın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini iler süren yazılar izlemişti. Fakat basında çıkan bu yazılar, Onikiadalar'ın geleceği konusunda somut bir kamuoyu yaratmayı başaramadan, Türkiye açık bir Sovyet tehdidiyle karşılaşmıştı.

1945 Haziran'ından itibaren, Sovyetler Birliği önce beyanatlar yoluyla daha sonra da doğrudan nota göndererek İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında üs talep etmiş; Kars, Ardahan ve Artvin'i içine alan geniş bir arazi üzerinde hak iddia etmeye başlamıştı.

Bu durum karşısında İngiltere ve Batı ittifakı ile olan bağlarını pekiştirmek zorunda kalan Türkiye; Sovyetlerin Onikiadalar üzerinde de üst talep etmesi üzerine; ortak Sovyet tehdidine karşı tutarlı bir politika izlemeyi seçmiş ve adalar üzerindeki Yunan hakimiyetini desteklemişti. Gazetelerse Sovyetlerin Boğazlar, Onikiadalar, Libya ve İran üzerindeki hak talepleri bir arada vererek, kamuoyunun ilgisi Sovyet tehdidine çevirmişti. Böylece hükümetin Onikiadalar konusundaki pasif tutumuna yönelik anlamlı bir muhalefet oluşmasının önüne geçilmişti.

Türkiye'de de tek Parti döneminde özgür basından söz etmek neredeyse olanaksızdı. Bu dönemde tüm basın yayın organları büyük bir sansür tehdidinin gölgesinde yayın hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Türkiye'deki Tek Parti İktidarının II. Dünya Savaşı boyunca savaş dışında kalmak için izlediği denge siyaseti ve savaşın seyrine göre Türkiye'nin durduğu politik konum basına da doğrudan yansıtılmıştır.

* Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. E-mektup: historianturk@gmail.com

Bu amaçla dış politika konularında Türk basını kışkırtıcı ve kamuoyunu tabandan mobilize edebilecek haberlerden uzak durmuştur.¹

Onikiadaların Yunanistan'a geçişi meselesinin Türk basınına ilk yansıması İtalya'nın buradaki askeri varlığını zayıflatması² akabinde İngiltere'nin askeri gücüyle adayı kontrol edilebilir Yunanistan'a vermesi şeklinde olmuştur.³ Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da Türk basını Onikiadalar konusunu askeri ve diplomatik yönden inceler ve okuyucuları bilgilendirirken, 1954'e kadar sürecek olan Yunan dostluğunu hep göz önünde bulundurmuştur.

Bir ölçüde Onikiadalar'da Akdeniz'in güvenliğini tehdit edebilecek olan İtalya ya da bu konu da tarihi emeller güden Boğazlardan ve Leros'tan üs talebi olan SSCB'nin bulunması Türkiye'nin Batı Anadolu'daki güvenliği açısından çok daha tehlikeli olabilirdi. Ayrıca, Rusların Onikiadalar üzerindeki talepleri Times Dergisinde demeç olarak yer almış ve bu durum Türk basında da yer almıştır.⁴ Rusların 1945 yılında Boğazlardan üs ve Kars Ardahan sınırında değişiklik gibi benzer taleplerde bulunacak ve bu Türk Sovyet ilişkilerini de uzun vadede derinden sarsacaktır. Onikiadalar ve kuzey hudutlarındaki sınır değişikliği talepleri de Yunanistan'ın siyasi ve askeri güvenliği açısından elzemdir.⁵

Türkiye tarafında bu konuya en sert eleştiri eski Dışişleri Bakanlarımızdan Tevfik Rüştü Aras'tan gelmiştir. Aras, Tasvir Gazetesinde Onikiadalar üzerine kaleme aldığı makalesinde adalarda yaşayan azınlık Türk nüfusuna dikkat çekerek, Onikiadaların geleceğinin milletler arası bir siyasi mesele olarak değerlendirip, adaların İngiltere tarafından Yunanistan'a adeta hediye edilmesine karşı çıkmıştır. Bunun üzerine, Yunanistan'da karşılığında Cumhurbaşkanı İnönü ve Başbakan Saraçoğlu'na protesto telgrafı çekmiştir.⁶ İnönü ve Saraçoğlu ise bu durum karşısında sessiz kalarak, Yunanistan'ın Onikiadalar talebinin Türkiye'yi etkilemediğini söylemekle yetinmişlerdir.⁷

Hatta bu dönemde üzerinde dikkatle durulması gereken bir diğer konu da Türk basınının Yunanistan'ı kendi iç sorunlarıyla boğuşan bir ülke olarak kamuoyuna aktarmasıdır.

Bu bağlamda Yunanistan'da Kralcılar ile liberaller arasında yaşanan Kabine Buhranları ya da komünistlerin Yunan iç siyasetinde estirdikleri istikrarsızlık ve çatışma ortamı çokça işlenmiştir.⁸ Bunun yanı sıra, Yunan hükümetinin yaşadığı iktisadi sorunlar dolayısıyla ortaya çıkan sosyal huzursuzluklar ele alınmıştır.⁹ Bunların da ülkenin dışa ekonomik bağımlılığında etkili olduğunun altı çizilmiştir.¹⁰

Bu dönemde Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik dış politikasında dostluk çerçevesinde uyum, işbirliği, bölgedeki ortak çıkarlar, dialog ve yardımlaşma önemli yer tutar. Bu bağlamda iktisadi yardımlar ve ticari anlaşmalar dış politikalarında oldukça geniş yer tutar.¹¹ Bunun yanı sıra, 19 Mayıs 1945 nutkunda İsmet Paşa'nın konuşmasının Atina Radyosunca şehirde duyurulduğu haber oldukça enteresandır.

Haber de Yunan halkının İsmet Paşayı büyük bir dikkatle dinlediği anlatılmıştır. Bununla Türk Yunan ilişkilerinde Türkiye'nin Yunanistan üzerinde ne derece etkili olduğu, fikirlerimizin Yunanistan'da

1) S. Güven, "Türk Basınında Oniki Ada 1945-1947" s. 17; A. Raşit Kaya, *İktidar Yumağı: Medya Sermaye Devlet, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara: 2009, s.22.*

2) "Girit Adası Kurtarıldı, Milostaki Alman Gazrnizonu Teslim Oldu" *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1945

3) "Oniki Adalara Karşı Harekat" *Ulus*, 14 Mayıs 1945

4) "Ruslar Oniki Adayı da İstemişler" *Vatan* 9 Ağustos 1945; "Ruslar Oniki Adada Üs İstiyor" *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1945

5) "Oniki Ada ve Yunanistan" *Vatan*, 7 Temmuz 1945

6) "Oniki Adalar" *Tasvir*, 4 Ağustos 1945

7) "Oniki Ada İçin Endişe" *Tasvir*, 12 Ağustos 1945

8) "Yunanistan'da Kabine Buhranı Başladı" *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1945; "Yunanistan'da Dahili Harp Yeniden Başladı" *Cumhuriyet* 8 Temmuz 1946

9) "Yunanistan'da İktisadi Buhran" *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1945;

10) "Yunanistandaki Buhran" *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1945

11) "Yunanistanla Ankara'da Ticari Müzakereler" *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1945

karşılık bulduğu ve dikkate alındığı konusunda Türk toplumunda bir kamuoyu yaratılmaya çalışılmıştır.¹² Bu haber aynı zamanda iki ülke arasındaki uyumu da vurgulamaktadır. Ortak düşmanlarsa İtalya ve SSCB'dir.

Bu onların dış politikalarında rasyonel ve realist hareket ettiklerini de gösterir. Türkiye'nin bu dostça tavrı Yunanistan'da da karşılık bulmuş, Yunan Halkçı Parti Rodoptaki seçimlerde 4 Türkü aday göstermiş, Atina Radyosu her akşam saat 22:00 de Türkçe yayın yapmıştır.¹³

Türkiye savaş boyunca savaşın dışında kalmış olsa da 1945 yılında beliren Sovyet tehlikesi karşısında yeni önlemler almak zorundaydı. Bunlar hem kendi toprak bütünlüğünü korumak, hem uluslararası alanda yalnızlıktan kurtulmak hem de Uluslararası ilişkilerde giderek yaygınlaşan ve uluslar arası diplomasinin ve ekonominin istikrarını ve eş güdümünü sağlayacak Birleşmiş Milletler, IMF gibi kurumlarla ilişki kurmak için gerekiyordu. Amerika'nın ve İngiltere'nin Montrö konusunda Türkiye'ye olan desteklerinden¹⁴ bu devletlerle yapılan ticaret antlaşmalarına kadar basında olumlu, iş birliğini önceleyen yapıcı haberler yapılmıştır.¹⁵ Bu yılların akabinde 1948 yılında Türkiye Marshall Yardımı da alarak Soğuk Savaş döneminde ABD'nin öncülüğündeki Batı Bloğunda yerini alacaktır. İngiltere ve ABD gibi iki oyun kurucu aktörün Türkiye'yi SSCB karşısında korumak istemeleri de yine Türkiye'nin coğrafi ve stratejik konumundan kaynaklanır.

Kısa bir süreliğine basında Oniki Adanın Yunanlılara verilmesi karşılığında Batı Anadolu'daki karasularımıza yakın olan Meis Adası'nın Türkiye'ye verilmesi gerektiği tartışılmıştır. Aynı şekilde SSCB de Boğazlarda, Trablusgarp ve Eritre' de üs taleplerini ifade etseler de Avrupa haritası İngiltere ve ABD tarafından büyük ölçüde çizilmiştir.¹⁶

Bu yüzden de İngiltere, bölge istikrarı açısından SSCB ve İtalyan siyaseti karşısında Oniki Adayı Yunanistan'a vermiştir.¹⁷ Bu noktada da SSCB'nin çevrelenmesi ve sınırlandırılması göz önünde bulundurulmuştur.

Bu dönemde Dörtler Konferansı toplanır, İngiltere ve ABD Avrupa'nın güneyi Akdeniz'deki sınırlarını çizer. Bu konferans Oniki Ada'nın silahsız kalmak koşuluyla Yunanistan'a verilmesi, İtalyan sömürgelerinin istikbalini ve İtalya'ya dayatılan tazminat kararlaştırır.¹⁸ Böylece Tende ve Brigue bölgesi Fransa'ya Oniki Ada ise Yunanlıların olur.¹⁹ Aralık 1946 yılında da Oniki Ada Yunan memurlarına devredilmiştir.²⁰ Bu sürecin kaybedeni İtalya kazananı ise Yunanistan olmuştur. Yunanistan'ın bu başarısının altında da şüphesiz İngiliz desteği vardır. Nihayetinde de 1947 Paris Barış Konferansı ile Onikiadalar kesin olarak Yunanistan'ın eline geçti.²¹ Barış Antlaşmasının imzalandığını da ilk duyuran gazete Tasvir olmuştur. Gazetelerde de daha kanıksayıcı bir üslup kullanılmıştır.²²

KAYNAKÇA

Armaoğlu Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), Timaş Yayınları, İstanbul, 2016

Aydın Mustafa, "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye 1939-1945" Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980, editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009

12) "Milli Şefin Nutku ve Yunanistan" Cumhuriyet, 23 Mayıs 1945

13) "Yunan Seçimleri Gelecek Pazar Yapılıyor" Cumhuriyet, 1946

14) "İngiltere'de Boğazlar İçin Fikrini Bildirdi" Cumhuriyet, 6 Kasım 1946

15) "İngiliz Ticaret Antlaşması" Cumhuriyet, 18 Mayıs 1945

16) "Oniki Ada ve Türkiye" Cumhuriyet, 25 Eylül 1945; "İtalyan Sömürgeleri" Cumhuriyet, 26 Ocak 1946

17) "Oniki Ada'nın İstikbali" 21 Ocak 1946; "Oniki Ada'ya Dair İtalyan Niyetleri" Ulus 22 Ocak 1946

18) "Oniki Ada Yunanlıların" Yeni Sabah 28 Haziran 1946

19) "Paris Kararları, Oniki Adanın Yunanistan'a Devri Kararlaştırıldı", Ulus, 28 Haziran 1946

20) "Oniki Ada Devrediliyor" Ulus, 8 Aralık 1946

21) S. Güven., s.99

22) S. Güven.,s. 100; "Sulh Antlaşması İmzalandı" Tasvir, 11 Şubat 1947

- Ayhan Bünyamin, Milli Mücadele'de Basın, Tablet Kitabevi, Konya, 2007
- Aysel Aziz, Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim, Ankara: Ankara Üniv. Basın Yayın Yüksekokulu Yay. 1982;
- Demir Vedat, Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2007
- Deringil Selim, Denge Oyunu II. Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012
- Erkin Feridun Cemal, Türk Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi, TTK Yayınları, Ankara, 1991,
- Füruzan Hüsrev Tökin, Basın Ansiklopedisi, (İstanbul: Kulen Basımevi,1963),
- Girgin Atilla, Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik
- Girgin Atilla, Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik, İnkılap Yayınevi, Ankara:, 2001
- Gürün Kamuran, Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991
- Güven S., "Türk Basınında Oniki Ada 1945-1947" A. Raşit Kaya, İktidar Yumağı: Medya Sermaye Devlet, İmge Kitabevi Yayınları ,Ankara, 2009
- Güven Selim, "Türk Basınında Oniki Ada 1945-1947", Y. L. Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2016
- Hatipoğlu Murat, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997
- İ Soysal smail, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983
- Koçak Cemil, İkinci Dünya Savaşı ve Türk Basını, Tarih ve Toplum, İstanbul, 1986,
- Köksal Duygu, "Art and Power in Turkey: Culture, Nationalism and Aesthetics During the Single Party Era" New Perspectives on Turkey, no. 31, 2004
- Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler" Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980, editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009
- Şeker Kadir, "İnönü Dönemi Basın Hayatı ve 1948-50 Arasında CHP İLE Muhalefet Arasında Yaşanan Tartışmalar Merzifon Örneği" Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011
- Tellal Erel, "SSCB'yle İlişkiler", Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980, editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009